



# ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ

## 0-3 YAŞ GRUBU

1.  
Kitap



ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ  
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

# ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ 0-3 YAŞ GRUBU

► Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

1.  
Kitap



ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ  
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2024

**Genel Yayın Yönetmeni** Doç. Dr. Mustafa OTRAR

**Yayın Koordinatörü** Gökçağrı GÜREL

**Proje Koordinatörü** Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

**Yazı İşleri** Dr. Mehmet Akif CİHAN

**Editör** Prof. Dr. Cevriye ERGÜL

**Yayına Hazırlayan** Sevil CANPOLAT

Gülhan ERSOY

Merve LAÇİN

**Katkıda Bulunanlar** Nahide GÜNGÖRDÜ

Kübra YÜCEKAYA

**Tashih** Sevil CANPOLAT

**Görsel Betimleme** Serkan ERGÜZEL

**Tasarım** Sude Ajans Reklam Org. Tan. Ltd. Şti.

Aile Eğitimi Kitap Seti'nin her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne aittir. Setin içerikleri kaynak gösterilmeden hiçbir suretle alınıp yayınlanamaz.

Değerli Aileler,

Eğitimde tüm paydaşların bir araya gelerek ortak bir amaç uğruna çaba sarf etmesi, başarı için en önemli kriterlerdendir. Paydaşların en mühimlerinden birisi de muhakkak ki sizlersiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ebeveyni veya vasisi olmak, sizleri de bizim nazarımda özel kılmaktadır. Bizler Millî Eğitim Bakanlığı mensupları olarak çocuğunuzun doğumundan mezuniyetine kadar geçireceğiniz süreçte, sizlere destek vermek amacıyla gece gündüz çalışmaktayız. Basılı veya yazılı formatını okumakta olduğunuz “Aile Eğitimi Kitap Seti” çalışması da bu amaçla hazırlanmıştır. Setimiz, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitiminde, sizlere yol gösteren bir başucu kaynağı görevi görecektir nitelikte hazırlanmıştır.

Sevgili Aileler, Kıymetli Öğretmenler,

Aile Eğitimi Kitap Seti; alanında uzman seksenden fazla akademisyen ve eğitimcinin uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkardığı, toplam 54 kitaptan oluşan bir yardımcı kaynak kitap setidir. Tüm yetersizlik türleri için kendi içerisinde ayrı kitap setleri barındıran, her bir kitap setinin içerisinde de farklı yaş gruplarına veya alt yetersizlik türlerine hitap eden bir anlatım tarzı benimsemiştir. Eğitim sürecinde ve sonrasında ihtiyaç duyacağınız teorik bilgiler, etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış uygulama örnekleriyle harmanlanmış ve uzun yıllar kullanılacak harika bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Günümüz teknolojisi ve bilgi toplumu düşünüldüğünde video içeriklerin öğrenmede ne kadar etkili bir yöntem olduğu herkesin malumudur. Bu kitaplarda yer alan teori ve uygulama içerikleri kısa videolar ile desteklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca hazırlanan videolar işitme ve görme yetersizliği olan ailelerimiz için erişilebilir bir formatta hazırlanmıştır. Bununla birlikte kitaplarımızdaki görsel betimleme metinleri de düşünüldüğünde özel eğitim alanında her ögesiyle erişilebilir bir eser ortaya koyulmuştur.

Takdimimi noktalarken “Aile Eğitimi Kitap Seti”nin; sizlere özel eğitim ihtiyacı olan bireyler yetiştirirken yol gösterici olmasını ve her bir evladımızın eğitim hayatlarının sonunda, bağımsız bir yurttaş olarak yaşamlarına devam edecek seviyeye gelmelerinde katkı sağlamasını temenni ederim. “Özel Eğitim” alanında bir mihenk taşı görevi görecektir bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyen, eğitimci ve Genel Müdürlüğümüzün kıymetli personellerini canı gönülden kutlar, setimizin memleketimize hayırlı olmasını umut ederim.

**Doç. Dr. Mustafa OTRAR**  
**Genel Müdür**



# SUNUŞ

Değerli Aileler,

Sizler, en değerli varlıklarınız olan biricik çocuklarınızın yaşam içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak becerileri kazanabilmeleri için büyük bir mücadele vermektесiniz. Bu mücadelede sizlere yardımcı olabilmek için sağlık, eğitim, sosyal destek, güvenlik gibi alanlarda pek çok eğitimci ve uzman görev yapmaktadır. Tüm görevlilerin amacı, siz ailelerin çocuklarınızın gelişimi ve eğitimine katkıda bulunarak onları bağımsız bireyler hâline getirme sürecinde yanınızda olmaktır.

Gelişim özellikleri her ne olursa olsun her çocuğun ailesiyle mutlu, huzurlu ve geleceğe güvenle bakan bireyler olmaya hakkı vardır. Çocuklarınızın bu hakları elde edebilmesi, onlara verilecek nitelikli eğitim ve destek hizmetlerin sunulması ile mümkün olacaktır. Tüm çocukların bu nitelikli eğitim ve destek alma yönündeki anayasal haklarını, en verimli şekilde kullanabilmeleri için doktorların, öğretmenlerin, uzmanların yanı sıra siz ailelerin de önemli sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Her anne baba mutlaka çocuğu için en iyisini ister. Sizler için önemli olan; en iyi bakıma, en iyi eğitime, en iyi destek hizmetlerine kolaylıkla erişebilmektir. Biz hizmet verenlerin de sizin çok önem verdiğiniz bu hizmetlerin geliştirilmesinde iş birliğimize ihtiyacımız vardır. İnanıyoruz ki uzmanlar ve eğitimciler ile aileler, el ele vererek çocukların toplum yaşamına katılımlarını sağlamak için en iyisini yapacaklardır.

Çocuklarınızın, uzmanlar ve eğitimcilerin sunduğu pek çok hizmetten en iyi şekilde yararlanabilmesi için siz ailelerin de bu sürece etkin olarak katılması beklenmektedir. Şu bir gerçektir ki aileler çocuklarının gelişim ve eğitimlerinde katılımcı olduklarında çocuklarının okul başarıları artacağı gibi bağımsız yaşama hazırlanmaları da kolaylaşacaktır. Bu iş birliğinin yürütülmesinde sizler için Aile Eğitimi Kitap Seti hazırlanmıştır. Sizlere sunulan bu set, tüm özel eğitim kategorileri ve tüm yaş grupları için alanında uzman akademisyenler tarafından titizlikle hazırlanmıştır. Sizler çocuğunuzun durumuna ve yaşına uygun olan kitapları, bu kitap setinden seçerek çocuğunuzun gelişim ve eğitimine katkıda bulunabileceksiniz.

Sevgili Öğretmenler, Değerli Aileler,

Kitap setlerimiz; otizm spektrum bozukluğu, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, bedensel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozukluğu, duygu ve davranış bozukluğu, çoklu yetersizlikler ve ailelerle çalışma konularını kapsamaktadır. Her bir kitap seti ise 0-3 yaş, 4-6 yaş, birinci kademe olan ilkokul, ikinci kademe olan ortaokul, üçüncü kademe olan ortaöğretim öğrencilerinin aileleri için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Aynı zamanda tüm grupları ilgilendiren konular, ortak aile eğitimi kitap seti olan Özel Eğitimde Ailelerle Çalışma Seti'nde toplanmıştır. Tüm kitap setlerinde açıklanan konular, uzmanların ve öğretmenlerin hazırladığı videolarla zenginleştirilmiştir. Böylece sizler çocuğunuzun gelişimi ve eğitimiyle ilgili bilgileri edinirken aynı zamanda konuların videolarını izleyebileceksiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm bireylerin ailelerine yararlı olması dileğiyle...

Çocuk yetiştirmek bir sanattır, aileler sanatçılardır, çocuklar ailelerin eserleridir.

**Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR**  
**Proje Koordinatörü**

## EDİTÖR/KOORDİNATÖR

Prof. Dr. Cevriye ERGÜL

## ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ YAZAR LİSTESİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

Doç. Dr. Ahmet Bilal ÖZBEK

Doç. Dr. Meral Çilem ÖKCÜN AKÇAMUŞ

Doç. Dr. Zeynep BAHAP KUDRET

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KILIÇ TÜLÜ



## GENEL AMAÇ

Sevgili Ailelerimiz, Kıymetli Öğretmenler,

Bu kitap setinin amacı; ebeveynlerin farklı yaş gruplarındaki öğrenme güçlüğü olan çocuklarının genel gelişim ve öğrenme özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, öğrenme güçlüğü ile ilişkili yaşadıkları sorunları çözme konusunda dikkat etmeleri gerekenleri açıklamak, ebeveynlere çocuklarının farklı alanlardaki gelişimlerini ve akademik başarılarını desteklemeye yönelik öneriler sunmaktır.

## KAZANIMLAR

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Öğrenme güçlüğü'nün tanımını ve öğrenme güçlüğü olan çocukların farklı yaş düzeylerindeki gelişimsel özelliklerini açıklar.
- Öğrenme güçlüğü açısından okul öncesi dönemde gözlenebilecek risk göstergelerini ayırt eder.
- Öğrenme güçlüğü yaşama riski olan çocukların gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.
- Öğrenme güçlüğü yaşama riski olan çocukların dil ve erken okuryazarlık becerilerini destekleyici etkinlikler uygular.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun okuma, yazma ve matematikte yaşayabileceği problemleri açıklar.
- Öğrenme güçlüğü'nün tanılama süreçlerinin nasıl yürütülmesi gerektiğini açıklar.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuklar için sınıf içinde yapılması gereken uyarlamaları açıklar.

- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun akademik becerilerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun dikkat, bellek ve çalışma becerilerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun sınavlara hazırlanmasına yardımcı olur.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin risklerden ve siber zorbalıktan korumak için gerekli önlemleri alır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun meslek seçimi sürecine rehberlik edebilmek için gerekli bilgi ve becerileri kazanır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun üniversite eğitime ve/veya iş yaşamına geçiş sürecini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Öğrenme güçlüğü olan çocuğun kazanması gereken önemli yetişkinlik becerilerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.

## İÇERİK

Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti 5 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar:

1. *Kitap: Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti 0-3 Yaş Grubu*
2. *Kitap: Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti 4-6 Yaş Grubu*
3. *Kitap: Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti I. Kademe*
4. *Kitap: Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti II. Kademe*
5. *Kitap: Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti III. Kademe*

## AÇIKLAMALAR

Sevgili Aileler,

Öğrenme Güçlüğü Aile Eğitimi Kitap Seti beş kitaptan oluşmaktadır. İlk kitap 0-3 yaş aralığında çocukları olan ailelere yönelik hazırlanmış iken, ikinci kitap 4-6 yaş grubu için hazırlanmıştır. Ancak öğrenme güçlüğü'nün tanı kriterleri, çocukların okul öncesi dönemde bu yaş gruplarında tanılanmasını mümkün kılmadığı için bu yaş grupları için hazırladığımız kitaplar öğrenme güçlüğü yaşama riski olan çocukların ailelerine yönelik açıklamalar içermektedir. Kitap setimizdeki üçüncü kitap ilkokula (1. kademe), dördüncü kitap ortaokula (2. kademe) ve beşinci kitap ise liseye (3. kademe) devam eden çocukların aileleri için hazırlanmıştır.

Bu kitapları hazırlamadaki amacımız; sizlere öğrenme güçlüğü'nün doğasını açıklamaya çalışırken çocuklarınızın genel olarak ne tür gelişim ve öğrenme özellikleri gösterebilecekleri hakkında bilgi vermek, farklı alanlardaki gelişimleri ile akademik başarılarını nasıl destekleyebileceğinize yönelik öneriler sunmaktır. Ayrıca öğrenme güçlüğü ile ilişkili olarak ailelerin sıkça yaşadığı sorunları çözme konusunda dikkat etmeniz gerekenleri açıklamaktır. Her biri alanında uzman akademisyenler tarafından hazırlanan kitaplar kolay anlaşılabilir bir dille ve pratik önerilerle oluşturulmuştur.

Bu aşamada sizlerden çocuğunuzun yaşına uygun olan kitabı dikkatlice okumanızı ve sunulan bilgileri mümkün olduğunca günlük yaşamınıza ve çocuğunuzla ilişkilerinize aktarmanızı rica ediyoruz. Tabii ki her öneriyi hemen yerine getirmeniz mümkün olmayabilir. Ancak bu süreçte önce çocuğunuzun yaşadığı zorlukları veya problem yaşadığınız alanları listeleyerek bunlardan en öncelikli olanlara karar vermeniz gerekebilir. Ardından en öncelikli problem durumdan başlayarak kitabın ilgili bölümlerini okumaya başlayabilirsiniz. Bölümü okurken kendiniz için notlar almanız ve günlük yaşamınızda ne tür değişikliklere gitmeniz gerektiğine yönelik aklınıza gelenleri kaydetmeniz okuduklarınızı uygulamaya aktarırken işinizi kolaylaştırabilir. Okuduklarınız arasında sizin durumunuza uygun olmayan bilgiler olabilir. Bu öğrenme güçlüğü gösteren çocukların birbirinden çok farklı özellikler gösterebilmesi ile ilgilidir ve çok beklendik bir durumdur. Böyle durumlarda veya okuduklarınızın

sizin için yeterince açık olmadığı durumlarda çocuğunuzun eğitimi ile ilgili öğretmenlerden veya uzmanlardan destek almanız iyi olacaktır.

Tüm çocuklarda olduğu gibi öğrenme güçlüğu olan çocuklarda da okulda ve farklı ortamlarda sunulan eğitim desteğinin evde de ebeveynleri tarafından sürdürülmesi, çocuğun gelişimini ve öğrenme sürecini hızlandırmak açısından son derece önemlidir. Bu konuda size destek olmak için hazırladığımız bu kitapların sizin ve çocuğunuzun yaşamına katkı sunmasını diliyoruz.

**Prof. Dr. Cevriye ERGÜL**  
**Editör**



## BÖLÜM 1: 0-3 YAŞ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE RİSK GÖSTERGELERİ

<b>Genel Amaç</b>	<b>8</b>
<b>Kazanımlar</b>	<b>8</b>
<b>İçerik</b>	<b>8</b>
<b>Açıklamalar</b>	<b>9</b>
<b>Giriş</b>	<b>9</b>
Öğrenme Güçlüğü için Risk Faktörleri	<b>11</b>
0-6 Ay Gelişim Özellikleri	<b>16</b>
6-12 Ay Gelişim Özellikleri	<b>21</b>
1-2 Yaş (12-24) Gelişim Özellikleri	<b>26</b>
2-3 Yaş (24-36 Ay) Gelişim Özellikleri	<b>31</b>
Neler Öğrendik?	<b>36</b>
Yararlanılan Kaynaklar	<b>36</b>



## BÖLÜM 2: 0-6 AY BEBEKLERİN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL-DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ



**Genel Amaç** 38

**Kazanımlar** 38

**İçerik** 38

**Açıklamalar** 38

**Giriş** 39

Fiziksel-Gelişimin Desteklenmesi 39

Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi 41

Sosyal-Duygusal Gelişimin  
Desteklenmesi 42

Dil Gelişiminin Desteklenmesi 44

Neler Öğrendik? 46

Yararlanılan Kaynaklar 46

**BÖLÜM 3: 6-12 AY**  
BEBEKLERİN FİZİKSEL,  
BİLİŞSEL, SOSYAL-DUYGUSAL  
VE DİL GELİŞİMLERİNİN  
DESTEKLENMESİ

<b>Genel Amaç</b>	<b>48</b>
<b>Kazanımlar</b>	<b>48</b>
<b>İçerik</b>	<b>48</b>
<b>Açıklamalar</b>	<b>48</b>
<b>Giriş</b>	<b>49</b>
Fiziksel/Motor Gelişimin Desteklenmesi	<b>49</b>
Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi	<b>51</b>
Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi	<b>53</b>
Dil Gelişiminin Desteklenmesi	<b>55</b>
Neler Öğrendik?	<b>57</b>
Yararlanılan Kaynaklar	<b>57</b>



**BÖLÜM 4: 1-2 YAŞ (12-24 AY) ÇOCUKLARIN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL, DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ**



**Genel Amaç** 60

**Kazanımlar** 60

**İçerik** 60

**Açıklamalar** 60

**Giriş** 61

Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi 61

Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi 64

Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi 66

Dil Gelişiminin Desteklenmesi 67

Neler Öğrendik? 68

Yararlanılan Kaynaklar 69

**BÖLÜM 5: 2-3 YAŞ (24-36 AY) ÇOCUKLARIN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL, DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ**

**Genel Amaç** 72

**Kazanımlar** 72

**İçerik** 72

**Açıklamalar** 72

**Giriş** 72

Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi 73

Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi 75

Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi 76

Dil Gelişiminin Desteklenmesi 78

Neler Öğrendik? 80

Yararlanılan Kaynaklar 80





## BÖLÜM 6: 0-3 YAŞTA DUYARLI BAKIM, GELİŞİMİ İZLEME VE DESTEKLEME



**Genel Amaç** 82

**Kazanımlar** 82

**İçerik** 82

**Açıklamalar** 83

**Giriş** 83

Duyarlı Bakım 83

Gelişimi İzleme 85

Gelişimi Destekleme 87

Neler Öğrendik? 88

Yararlanılan Kaynaklar 88

## BÖLÜM 1: 0-3 YAŞ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE RİSK GÖSTERGELERİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

## BÖLÜM 2: 0-6 AY BEBEKLERİN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL- DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

## BÖLÜM 3: 6-12 AY BEBEKLERİN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL- DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

## BÖLÜM 4: 1-2 YAŞ (12-24 AY) ÇOCUKLARIN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL, DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

## BÖLÜM 5: 2-3 YAŞ (24-36 AY) ÇOCUKLARIN FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL, DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN DESTEKLENMESİ

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU

## BÖLÜM 6: 0-3 YAŞTA DUYARLI BAKIM, GELİŞİMİ İZLEME VE DESTEKLEME

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU



### Genel Amaç

Bu kitabın amacı; ebeveynlerin 0-3 yaşa ait gelişim özellikleri, öğrenme güçlüğü ve diğer gelişimsel farklılıklar açısından risk oluşturabilecek göstergeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, farklı alanlarda gelişimi desteklemeye yönelik öneriler sunmak ve gelişimi izleme ve destekleme konusunda ebeveynlerin dikkat etmeleri gerekenleri açıklamaktır.

### Kazanımlar

Bu kitapta aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Gelişim ve büyüme kavramları arasındaki farkı ayırt eder.
- Gelişimde risk oluşturabilecek etkenlerin farkında olur.
- 0-3 yaşta gözlenen fiziksel/motor gelişim (hareket gelişimi) özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen bilişsel gelişim özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen sosyal-duygusal gelişim özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen dil gelişimi özelliklerini ifade eder.
- 0-6 ay, 6-12 ay, 12-24 ay ve 24-36 ayda gözlenebilecek gelişimsel risk göstergelerini ayırt eder.
- 0-6 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- 0-6 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 0-6 ayda fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- 6-12 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 6-12 ayda fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ayda bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ayda sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.

- 6-12 ayda dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaş (12-24 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- 1-2 yaş (12-24 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaş (24-36 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- 2-3 yaş (24-36 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.
- Duyarlı bakım sunmak için dikkat edilmesi gereken noktaları ifade eder.
- Çocuğun gelişimini izlemenin önemini tanımlar.
- Çocuğun gelişimini izlerken gözlem yapar.
- Çocuğun gelişiminde gözlemlendiği değişimleri kaydeder.
- Çocuğun gelişiminin bir uzman tarafından değerlendirilmesi için uzmanlar ile iş birliği yapar.
- Çocuğun gelişimini desteklerken uyulması gereken temel ilkelere uyar.

### İçerik

1. 0-3 Yaş Gelişim Özellikleri ve Risk Göstergeleri
2. 0-6 Ay Bebeklerin Fiziksel, Bilişsel, Sosyal-Duygusal ve Dil Gelişimlerinin Desteklenmesi
3. 6-12 Ay Bebeklerin Fiziksel, Bilişsel, Sosyal-Duygusal ve Dil Gelişimlerinin Desteklenmesi
4. 1-2 Yaş (12-24 Ay) Çocukların Fiziksel, Bilişsel, Sosyal-Duygusal ve Dil Gelişimlerinin Desteklenmesi
5. 2-3 Yaş (24-36 Ay) Çocukların Fiziksel, Bilişsel, Sosyal-Duygusal ve Dil Gelişimlerinin Desteklenmesi
6. 0-3 Yaşta Duyarlı Bakım, Gelişimi İzleme ve Destekleme

### Değerli Ailelerimiz,

Yaşamın ilk yıllarında fark edilen gelişimsel gecikme ve farklılıklar, çocuğun yaşadığı risk durumunun belirlenmesine ve ileride yaşaması olası öğrenme güçlüklerinin erken müdahale yoluyla önlenmesine/azaltılmasına yardımcı olabilmektedir. Bu bakımdan 0-3 yaş (0-36 ay) arasında çocuğun gelişimine ilişkin yapılan gözlemler büyük önem taşımaktadır. Anne babalar çocuklarının gelişimini yakından izleyen ve gelişimsel farklılıklar konusunda genellikle en erken farkındalığa sahip olan kişilerdir. Gelişimin belirli zaman aralıklarında ve uygun şekilde izlenmesi doğru sonuçların elde edilmesinde rol oynamaktadır. Bu nedenle anne babaların gelişimsel özellikler ve risk göstergeleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve çocuklarının gereksinimlerine uygun bazı düzenlemeler yapabilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda bu bölümde 0-3 yaş grubu çocuğu olan anne babalara, gelişim özellikleri ve farklı ay aralıklarında gözlenebilecek risk göstergeleri hakkında bilgi vermek ve çocuğun içinde bulunduğu ay aralığına göre gelişimi destekleyici öneriler sunarak onların çocuklarının gelişimini izleme ve destekleme becerilerini desteklemek amaçlanmaktadır.

### Bölümler Hakkında

**Birinci bölümde, gelişim ve büyüme kavramları arasındaki fark açıklanmıştır. Ayrıca gelişimde risk oluşturabilecek bazı etkenlere değinilmiştir.** 0-3 yaş grubu çocukların fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimi özellikleri sıralanarak, 0-3 yaş grubu çocukların fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim alanlarındaki risk göstergelerinin neler olduğu ele alınmıştır.

Yaşamın ilk aylarında gelişim ve öğrenme potansiyeli oldukça yüksektir. Bu süreçte gelişimsel gereksinimlerin fark edilmesi ve uygun şekilde desteklenmesi büyük önem taşır. Gelişimi destekleyebilecek en etkili kaynak ise kuşkusuz anne ve babalardır. Bu amaçla **ikinci bölümde; 0-6 ayda fiziksel-motor, bilişsel , sosyal - duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.**

6-12 ay, amaçlı davranışların görülmeye başladığı ve gelişimsel açıdan önemli kazanımların gerçekleştiği bir dönemdir. Gelişim ve öğrenme hızının yüksek olduğu bu dönemde fiziksel-motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimindeki olası gecikmelerin önlenmesi için bebeğin anne ve babası tarafından desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla **üçüncü bölümde; 6-12 ayda fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.**

Gelişim sürecinde çocukların çevre ile etkileşimlerinin arttığı, akranları ile daha sık iletişim kurdukları ve bazı sözcükleri kullanmaya başladıkları 1-2 yaş dönemi, yeni öğrenme yollarını keşfetmeleri için de eşsiz fırsatlar sunar. Bu süreçte bebeklerin gelişimsel gereksinimlerinin fark edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla **dördüncü bölümde; 1-2 yaşta (12-24 ay) fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.**

Çocuklar 2-3 yaşta, günlük yaşamda problem çözme, çok sayıda ve farklı sözcük kullanma, akranları ile belirli bir süre oyun oynama gibi pek çok beceriyi edinir. Aynı zamanda akranları ile olan etkileşimlerinin artması yeni becerilerin edinilmesine yardımcı olur. Bu süreçte çocukların gelişimsel gereksinimlerinin fark edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla **beşinci bölümde; 2-3 yaşta (24-36 ay) fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.**

Son olarak 0-3 yaşta gelişimin desteklenmesinde ebeveyn ve çocuk arasında nitelikli bir etkileşimin kurulması önemlidir. Duyarlı bir bakımın sağlanması ile yaşamın ilk yıllarından itibaren ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim artmaktadır. Bu süreçte anne babanın çocuğunun gelişimindeki değişimlere karşı duyarlı olması, bir başka deyişle gelişimi izlemesi ve desteklemesi oldukça önemlidir. **Altıncı bölümde anne babanın nasıl duyarlı bakım sağlayacaklarına, gelişimi nasıl izleyeceklerine ve gelişimi desteklerken dikkat etmeleri gereken noktalara yer verilmiştir.**



# BÖLÜM 1

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU



0-3 YAŞ GELİŞİM  
ÖZELLİKLERİ VE RİSK  
GÖSTERGELERİ

### Genel Amaç

Sevgili Aileler, bu bölümün amacı; ebeveynlerin 0-3 yaşa ait gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

### Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Gelişim ve büyüme kavramları arasındaki farkı ayırt eder.
- Gelişimde risk oluşturabilecek etkenlerin farkında olur.
- 0-3 yaşta gözlenen fiziksel/motor gelişim (hareket gelişimi) özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen bilişsel gelişim özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen sosyal-duygusal gelişim özelliklerini ifade eder.
- 0-3 yaşta gözlenen dil gelişimi özelliklerini ifade eder.
- 0-6 ay, 6-12 ay, 12-24 ay ve 24-36 ayda gözlenebilecek gelişimsel risk göstergelerini ayırt eder.

### İçerik

1. Öğrenme Güçlüğü için Risk Faktörleri
2. Fiziksel/Motor Gelişim (Hareket Gelişimi)
3. Bilişsel Gelişim
4. Sosyal-Duygusal Gelişim
5. Dil Gelişimi
6. 0-6 Ayda Gelişim ve Risk Göstergeleri
7. 6-12 Ayda Gelişim ve Risk Göstergeleri
8. 1-2 Yaşta (12-24 Ay) Gelişim ve Risk Göstergeleri
9. 2-3 Yaşta (24-36 ay) Gelişim ve Risk Göstergeleri



## Açıklamalar

Öğrenme güçlüğü, çoğunlukla çocuklar okula başladığında fark edilen bir durum olsa da bebeklikten itibaren çocukların gelişimlerini etkilemekte ve etkileri tüm gelişim alanlarında gözlenebilmektedir. Bu nedenle erken dönemde fark edilen gelişimsel gecikme ve farklılıklar, çocuğun yaşadığı risk durumunun belirlenmesine, olası öğrenme güçlüklerinin erken müdahale yoluyla önlenmesine ya da etkilerinin azaltılmasına yardımcı olabilmektedir. Bu bölümde 0-3 yaş grubu çocukların fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimi özellikleri sıralanmıştır. Bu özellikleri okuyup yaptığınız gözlemler yoluyla çocuğunuzun gelişimi hakkında fikir sahibi olabilirsiniz. Ayrıca bu bölümde farklı aylarda gözlenebilecek gelişimsel risk göstergelerine de yer verilmiştir. Bu risk göstergelerinin bir arada ve belirli bir süre görülmesi çocuğunuzun ayrıntılı ve kapsamlı bir gelişimsel değerlendirmeye gereksinim duyduğu anlamına gelebilmektedir. Bu tür durumlarda vakit kaybetmeden gelişimsel tarama ve değerlendirme için uzmana başvurmanızda yarar vardır.

## Giriş

### ÖYKÜ

*Pınar, beklenen tarihten yaklaşık 2 ay önce dünyaya gelmişti. Onu heyecanla bekleyen anne ve babası için sürpriz olan bu durum, Pınar'ın bir süre hastanede kalmasını gerektirmiş ve Pınar'a solunum desteği verilmişti. 4 hafta kadar süren tedavi sürecinin ardından taburcu olan Pınar, ilerleyen zamanlarda iştahla emmeye başlamıştı. Yaşadığı çocuklarla aynı boy ve kiloya kısa sürede ulaşmıştı. Artık 2 yaşında olan Pınar'ın annesi Gizem Hanım; kızının "anne, baba, mama" ve "ver" dışında bir sözcük kullanmadığını, isteklerini genellikle işaret yoluyla ifade ettiğini fark etmişti. Bununla birlikte Pınar oyuncaklarını kavramakta ve hareketli oyuncaklarla oynamakta da güçlük yaşıyor, oyuncakları sık sık elinden düşürüyordu. Pınar'ın boyu ve kilosu yaşına uygun olduğuna göre sorun ne olabilirdi?*

Gelişim genel olarak büyüme ya da ilerleme süreci olarak düşünülür ancak büyüme ve gelişim kavramları birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Büyüme temelde vücuttaki ve uzuvlardaki sayısal artışı ifade eder ve belirli bir yaşa kadar devam eder. Örneğin boy uzunluğu ve vücut ağırlığındaki artış büyüme kavramı ile ilişkilidir. Gelişim ise farklı beceri alanlarındaki (ör. hareket becerileri, dil becerileri ve zihinsel beceriler gibi) giderek daha yeterli hâle gelinen değişimleri ifade eder ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir (1).





**Görsel 1 Betimleme:** Bebeğin gelişimini gösteren 4 görselden ilkinde karnının üzerinde uzanan başını kaldırmış erkek çocuk, ikinci görselde emekleyen erkek çocuk, üçüncü görselde oturan erkek çocuk, dördüncü görselde ilk adımlarını atan erkek çocuk

Örneğin yaşamın ilk aylarında destekle oturan bir çocuk; zamanla desteklenmeden oturabilmekte, tutunarak ayağa kalkabilmekte ve bağımsız yürüyebilmektedir. Çocuğun bu becerileri sergilemesini sağlayan boy ve kilo artışı değil, hareket gelişimidir.

## SORU

*Bütün çocuklar aynı becerileri aynı dönemde mi edinir?*

Çocuk gelişimi; çocukların bağımlılıktan bağımsızlığa doğru ilerleyen fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal, dil değişimlerini ifade eder. Bu süreçte bazı becerilerin gelişimi evrensel olarak belirli bir sırayı izler. Bir başka deyişle bazı gelişimsel beceriler hangi kültürde ya da toplumda olursa olsun aynı sıra ile ortaya çıkar. Söz gelimi yürüme becerisi, desteksiz oturma ve emekleme becerisi edinildikten sonra ortaya çıkar. Çünkü gelişim baştan ayağa doğru ilerler. Benzer şekilde, yeni doğan bir bebek önce kendi bedeni ile ilgilenir, zamanla ilgisi çevreye yönelir. Çünkü gelişim yakından uzağa (merkezden çevreye) doğru gerçekleşir. Özellikle bilişsel ve motor beceriler basitten karmaşığa doğru ilerler (1). Örneğin tek ayak üzerinde durma, ayak değiştirerek merdiven çıkma ve bisiklete binme giderek karmaşık hâle gelen kaba motor hareketlerdir. Nesneyi çekerek alma, baş ve işaret parmak ile nesneyi kısıkaç kavrama ve yazı yazma gibi basitten karmaşığa doğru ilerleyen ince motor beceriler de giderek karmaşık hâle gelen gelişimsel becerilerdendir.

Gelişimde kritik ve hassas dönemler söz konusudur. Kritik dönemler, çocuğun çeşitli fiziksel, sosyal ve çevresel risklere özellikle duyarlı olduğu gelişim dönemlerini ifade eder. Örneğin yaşamın ilk yılı bakım veren ve bebeğin bağlanma ilişkisi kurması açısından kritiktir. Kritik dönemler hızlı bir şekilde başlayıp biterken, hassas dönemler kademeli olarak başlayıp sona erer. Hassas dönemler belirli bir uyarana en üst düzeyde duyarlı olunan dönemleri ifade

eder (1, 2). Örneğin çeşitli dil becerilerinin edinilmesi için yaşamın ilk üç yılı hassas dönemlerdir. Bu yıllarda beyin gelişimi oldukça hızlıdır ve çevreden gelen uyaranlara oldukça açıktır. Dolayısıyla birçok dil becerisinin temelleri bu dönemde atılır.

Çocukların kaba ve ince motor beceriler, bilişsel yetenekler, dil edinimi ve sosyal etkileşim gibi alanlardaki gelişimleri kültürden, çevreden ve sosyoekonomik geçmişlerinden bağımsız olarak tüm çocuklar için öngörülebilir bir sıra izlemektedir. Örneğin tüm çocuklar ayağa kalkmadan önce baş kontrolünü kazanırlar, daha gelişmiş kavrama becerilerine sahip olmadan önce basit nesnelere kavrarlar, konuşmadan önce duyduklarını anlama becerilerine sahip olurlar ve gruplar hâlinde sosyalleşmeden önce tek başlarına oynarlar.

## SORU

*Sizce bütün çocukların gelişim hızları aynı mıdır?*

Becerilerin sırası çoğunlukla değişmese de çocukların becerilere ulaşma hızları farklılık gösterebilir (1). Yani her çocuk kendi hızında ilerler. Bu durum hem gelişim hem büyüme için geçerlidir ancak temelde hemen her aşamada gelişimin belirgin göstergeleri vardır. Bu temel göstergelerin farkında olmak özellikle sonraki yıllarda öğrenme güçlüğü yaşama olasılığı olan çocukların (risk grubu) erken dönemde fark edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Öğrenme güçlüğü, çoğunlukla çocuklar okula başladığında fark edilen bir durum olsa da bebeklikten itibaren çocukların gelişimlerini etkilemekte ve etkileri tüm gelişim alanlarında gözlenebilmektedir. Bu nedenle erken dönemde fark edilen gelişimsel gecikme ve farklılıklar, çocuğun yaşadığı risk durumunun belirlenmesine ve yaşanması olası öğrenme güçlüklerinin erken müdahale yoluyla önlenmesine ya da etkilerinin azaltılmasına yardımcı olabilmektedir.

## Öğrenme Güçlüğü için Risk Faktörleri

Öğrenme güçlüklerinin çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabileceğini ve nedenlerinin günümüz koşullarında kesin olarak bilinemediğini vurgulamakta yarar vardır. Buna karşın doğum öncesi dönemden başlayarak gelişimsel olarak risk yaratan birçok durumun öğrenme güçlükleri için de zemin hazırlayacağını unutmamak gerekir. Bu nedenle olası risk faktörlerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır.

## ! DİKKAT

*Yaşamın ilk yılında (0-12 ayda) gelişim oldukça hızlıdır. Birçok gelişimsel problemin göstergelerini bu dönemde gözleyebilmek mümkündür. Bu nedenle bebeklerin boy ve kilo gibi büyüme göstergelerinin yanı sıra üçer aylık dönemler hâlinde (3, 6, 9 ve 12. aylar) gelişim taramasının yapılması ve gelişimlerinin düzenli aralıklarla izlenmesi son derece önemlidir. Bu amaçla size en yakın hastanenin "Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları veya (varsa) Çocuk Gelişimi Polikliniklerine" başvurabilirsiniz.*

## SORU

*Gelişimsel yetersizliklerin nedeni ne olabilir?*

Aşağıda birçok gelişimsel yetersizliğin nedenleri arasında sayılabilecek doğum öncesi risk faktörlerinden bazıları sıralanmıştır:

### Doğum Öncesi Dönemde Risk Faktörleri (2, 3)

1. Gebelikte sık enfeksiyon geçirme
2. Geç yaşta anne/baba olma
3. Çoğul gebelik
4. Erken doğum
5. Düşük doğum ağırlığı
6. Doğum öncesinde yetersiz beslenme ve tıbbi bakımın yetersizliği
7. Doğum öncesi zedelenmeler ya da doğum sırasında yaşanan komplikasyonlar (oksijensiz kalma, kordon dolanması vb.)
8. Kurşun gibi çevresel toksinlere maruz kalma

Doğum sonrasında ise farklı yaş dönemlerinde ve farklı gelişim alanlarında gözlenebilecek risk faktörleri söz konusudur. Bu olası risk faktörlerine değinmeden önce gelişim alanlarının neler olduğunu ve kapsamını açıklamakta yarar vardır.

### Fiziksel-Motor Gelişim (Hareket Gelişimi)



**Görsel 2 Betimleme:** Çimlerin üzerinde koşan kız ve erkek çocuklar



Vücutun büyüklüğündeki değişim (boy uzunluğu ve ağırlık değişimleri gibi) fiziksel gelişim olarak adlandırılırken motor gelişim genel olarak hareket gelişimini ifade eder. İnce ve kaba motor becerilerin gelişimi olarak da bilinen küçük ve büyük vücut hareketlerini kullanmayı gerektiren beceriler fiziksel becerilerdir. Bu nedenle motor beceriler kaba motor ve ince motor beceriler olmak üzere iki grupta ele alınabilir.

Büyük kas gruplarını kullanmayı gerektiren oturmak, ayakta durmak, yürümek, koşmak ve dengeyi korumak için değişen pozisyonların kullanılması kaba motor beceriler arasındadır. İnce motor beceriler ise küçük kas gruplarını kullanmayı gerektiren bir nesneyi tutmak, yemek yemek, resim çizmek, düğme ilikleme, çatal bıçak kullanmak gibi giderek karmaşık hâle gelen becerileri kapsamaktadır (4).

### Bilişsel Gelişim

Problem çözme, akıl yürütme, anlama, hatırlama, öğrenme, algılama, taklit edebilme, dikkati sürdürme gibi çok sayıda ve karmaşık beceriyi içeren bilişsel gelişim alanı, günlük becerilerin öğrenilmesinden akademik becerilerin öğrenilmesine kadar pek çok öğrenme yaşantısı üzerinde etkilidir (4, 5). Ayrıca bilişsel gelişim alanı diğer gelişim alanları ile de yakından ilişkilidir. Dolayısıyla bu alanda yaşanan bir gecikme diğer gelişim alanlarını da etkileyebilecektir.



**Görsel 3 Betimleme:** Halı üzerinde duran büyük ve renkli abaküsle oynayan bebek

## ! DİKKAT

*Bilişsel gelişim alanında pek çok beceri birbiri ile yakından ilişkilidir. Örneğin bebeklerin hareket becerileri arttıkça çevreyi daha çok keşfetmeye başlarlar. Edindikleri yeni deneyimler yoluyla yeni beceriler kazanırlar. Bu süreçte "taklit" büyük rol oynar. Bebekler diğer kişilerin hareketlerini ve seslerini taklit ederek çevreyi anlamaya ve yeni beceriler öğrenmeye başlarlar. Sosyal ilişkileri keşfedip nesnelere hareket ettirerek ve diğer insanlarla etkileşim kurarak zamanla problem çözme becerilerini edinirler.*

Özellikle yaşamın ilk üç yılında bilgiyi edinmenin en etkili yolu **oyundur**. Oyun yoluyla akıl yürütme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve eleştirel düşünme gelişir. Çocukların davranışları ve bilişsel becerileri üzerindeki kontrolleri bebeklik döneminden itibaren giderek artar.

### Sosyal Duygusal Gelişim

Sosyal-duygusal gelişim alanı genel olarak çocukların çevrelerindeki insanlarla etkileşim kurmayı ve bu etkileşimi sürdürmeyi öğrendikleri, sosyal ve kültürel kuralları edinmelerini sağlayan becerileri kapsamaktadır (4). Sosyal-duygusal gelişimde yaşamın ilk üç yılında gerçekleşen olumlu sosyal-duygusal deneyimler önemli rol oynamaktadır.



**Görsel 4 Betimleme:** Bebeğini kucağına yatırarak bebeğiyle göz teması kurarak oyun oynayan anne

Bebeklik döneminde edinilmeye başlayan sosyal beceriler, yaşamın ilerleyen yıllarında çocuğun akranları ile ilişkileri yoluyla da pekiştirilmektedir. Yaşamın ilk üç yılında hızlı bir gelişim süreci gösteren sosyal duygusal beceriler, bilişsel beceriler ve dil becerileri ile de yakından ilişkilidir.

## Dil Gelişimi

Farklı iletişim becerileri (işaret etme, ses çıkarma, konuşma, yazı yazma gibi) dil gelişimi ile ilişkilidir. Dolayısıyla dil gelişimi bebeklik döneminde çeşitli temel gereksinimlerin karşılanmasında (ağlayarak acıktığını belli etmek gibi) ve ilerleyen yıllarda daha gelişmiş gereksinimlerin ortaya konmasında ve karşılanmasında önemli rol oynar.

### ! DİKKAT

*Dilin alıcı ve ifade edici özelliklerinin yanı sıra biçiminde, içeriğinde ve kullanımında da bazı özellikleri ve kuralları vardır. Bu özellikler ve kurallar seslerin dizilişini, cümledeki sözcüklerin sıralanışına ilişkin kuralları, sözcüklerdeki eklerin özelliklerini, sözcüklerin ya da cümlelerin anlamlarına ilişkin kuralları ve dilin sohbet bağlamında kullanılmasını içermektedir. Dil gelişimi değerlendirilirken bu özelliklerin ve kuralların ne düzeyde sergilendiği incelenmektedir.*

Dil gelişimi, dilin anlaşılmasını (alıcı dil) ve dili kullanarak kendini ifade edebilmeyi (ifade edici dil) içeren iki temel bileşenden oluşur. Alıcı dil; konuşulan sözcükleri, cümleleri, öyküleri anlamayı içerirken ifade edici dil; sözcükler, ifadeler, cümleler ve öyküler üretmeyi, diğer bir deyişle, dili kullanmayı içermektedir (1, 4, 5, 6).

Dil gelişimi, ses üretimi ve basit ifadeleri anlama becerilerinden okuryazarlık becerilerinin edinimi ve gelişimine kadar oldukça geniş bir kapsamda ele alınır. Gelişimsel gecikme ya da öğrenme güçlüğü yaşayan pek çok çocuğun dil gelişiminde gecikme ya da güçlük yaşadıkları bilinmektedir (6, 7, 8). Dil becerileri, erken tanı ve müdahalede önemli gelişimsel göstergeler arasında yer alır. Bu nedenle anne-babaların tüm gelişim alanlarında olduğu gibi çocuklarının dil gelişimini de yakından izlemeleri erken tanı açısından büyük önem taşımaktadır.



**! DİKKAT**

Yaşamın ilk üç yılında edinilen beceriler sonraki gelişim dönemlerinde edinilen pek çok beceri için temel oluşturur. Bu bağlamda ilerleyen kısımda 0-3 yaşta yaygın olarak gözlenen gelişim özellikleri ve risk göstergeleri açıklanacaktır. Yaşamın ilk üç yılına ait gelişimsel dönüm noktalarını temel alarak 0-1 yaş aralığı altışar aylık iki dönem (0-6 ay ve 6-12 ay) hâlinde; geri kalan yaşlar ise on ikişer aylık dönemler (12-24 ay ve 24-36 ay) hâlinde ele alınacaktır. Farklı gelişim alanlarında yer alan beceriler için verilen ay-yaş aralıklarının yaklaşık değerler olduğunu ve çocukların gelişimlerinde ve becerilerin kazanılmasında bireysel farklılıklar gözlenebileceğini unutmayın.

## 0-6 AY GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

### FİZİKSEL-MOTOR GELİŞİM

#### Kaba Motor Beceriler

1. 15 gün-2 ay arasında yüzüstü yatırıldığında başını yaklaşık kırk beş derecelik bir açı ile kaldırır.
2. Tüm vücudunu kullanarak hareket eder.
3. Yüzüstü veya sırtüstü yatarken bacaklarını uzatır ve tekmeler.
4. Ayakları sert bir yüzeye yerleştirildiğinde bacaklarını aşağı doğru iter.
5. Yaklaşık 2,5 aylıkken iki elini vücudunun orta hattında, göğüslerinin önünde birleştirir.
6. Yüzüstü yatarken başını ve göğsünü yukarı kaldırır.
7. 3 aylıkken kol ve bacaklarla daha yumuşak hareketler yapmaya başlar.
8. 6 aylıkken bir taraftan diğerine desteksiz döner.
9. Destekli oturur.

#### İnce Motor Beceriler

1. Yanağına dokunulduğunda memeyi arar ve dudakları ile emme hareketi yapar.
2. Ellerini açıp kapatır.
3. Eline konulan nesneyi tutar.
4. Ellerini ağızına götürür.

5. Avuç içine parmak veya çingirak yerleştirildiğinde bunları avcu ile kavrar.
6. Yakınındaki (yaklaşık 15-20 cm uzaklıkta) nesnelere odaklanır.
7. Yavaş hareket eden ve görüş alanındaki nesnelere gözleriyle takip eder.

## BİLİŞSEL GELİŞİM

1. Karşısındaki kişiye gülümser.
2. Sesin geldiği yöne bakar.
3. Yavaş hareket eden bir hedefi gözleriyle kısa süreliğine takip eder.
4. İnsan yüzüne, nesnelere kenarlarına, siyah/beyaz gibi zıt renklere veya desenlere bakar.
5. Yaklaşık 2. aydan sonra aynada kendi görüntüsüne tepki verir.
6. Ellerini izler.
7. Kendisine bakım veren kişiyi ses, dokunma, koku, görme ve beslenme yoluyla ayırt eder.
8. Dil çıkarma gibi basit hareketleri taklit eder.
9. Yeni becerileri öğrenirken işitme ve görme duyarlarını etkin olarak kullanır.
10. 3. aydan sonra, çevresindeki oyun girişimlerine karşılık vermeye başlar.
11. Günlük rutinleri tahmin etmeye başlar. Örneğin ışık kapatılınca uyku vakti olduğunu anlar.
12. Nesnelere tek eli ile uzanır.
13. Uzandığı nesnelere ağızına götürerek tanımaya çalışır.
14. İsteddiği bir oyuncuğa uzanmak için ellerini ve gözlerini birlikte hareket ettirir, yani baktığı nesneye uzanır.

## ! DİKKAT

*İşitme ve görme kayıpları, dil ve bilişsel gelişim başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını etkilemektedir. Bebeklik döneminde işitme ve görme kaybının belirlenebilmesi mümkündür. Bu nedenle bebeğinizin işitme ve görme taramasını mutlaka yaptırınız.*

### SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM

1. Yüzünden yaklaşık 20 cm uzaktan kendisine bakan yetişkin ile göz teması kurar.
2. Kendi kendine güler.
3. Gülümsemeye karşılık verir.
4. İnsan yüzü dikkatini çeker.
5. İsteklerini ağlayarak belli eder.
6. Bakım veren kişinin sesi, teması ve kokusuyla sakinleşir.
7. İnsan sesine başını çevirerek tepki verir.
8. Kendisine bakım veren başta olmak üzere tanıdığı yetişkinleri diğerlerinden ayırt eder.
9. Ce-e oyununa katılır.
10. Oyun sona erdiğinde ağlama davranışı gösterir.
11. Kucağa alınmak için kollarını uzatır.

### DİL GELİŞİMİ

#### Alıcı Dil

1. Ani sese irkilerek tepki verir.
2. Konuşan kişiye bakar.
3. Yaklaşık 4. aydan sonra başını sesin geldiği yöne çevirir.
4. Yaklaşık 5. aydan sonra ismi ile seslenildiğinde tepki vermeye başlar.
5. "Hayır" ifadesine yaptığı eylemi anlık durdurarak tepki verir.

#### İfade Edici Dil

1. Genizsil sesler (gghhh gibi) çıkarır.
2. Ünlü benzeri sesler (aaa gibi) çıkarır.
3. Agular.
4. Gülümsemeye benzer şekilde karşılık verir.
5. Kendisi ile konuşulduğunda çeşitli sesler çıkararak tepki verir.
6. Ses tonundaki değişikliklere farklı tepkiler verir.
7. 4. aydan sonra sesli güler.
8. Yalnızken çeşitli sesler çıkarır.

9. 3. ayla birlikte farklı istekleri için farklı tonlarda ağlar.
10. Öfkesini ağlama dışındaki seslerle belli eder.
11. Çığlık atar.
12. 6. ayla birlikte ünsüzleri kullanarak (bababa gibi) mırıldanır.
13. Kendisiyle konuşulduğunda yetişkini dinler ve yetişkin sustuğunda sesler çıkarır.
14. Aynadaki görüntüsüne gülümser ve sesler çıkarır.

## EĞER ÇOCUĞUNUZ

1. Yüzüstü yatırıldığında başını kaldırmıyorsa,
2. Ellerine bakmıyorsa,
3. Nesnelere kavramak veya tutmak için ellerini kullanmıyorsa,
4. Emmiyorsa,
5. Sesinize dönüp bakmıyorsa,
6. Çevresindeki kişileri gözleri ile takip etmiyorsa,
7. Yüksek ve ani ses karşısında irkilmiyorsa,
8. 2 aylık olduğu hâlde başını dik tutamıyorsa,
9. 4 aylık olduğu hâlde hiç ses üretmiyorsa,
10. Her iki yöne dönmüyorsa,
11. 4 aylık olduğu hâlde ayakları sert bir yüzeye yerleştirildiğinde bacaklarını aşağı doğru itmiyorsa,
12. 4-5 aylık olduğu hâlde uzanabileceği nesnelere uzanma girişiminde bulunmuyorsa,
13. 6 aylık olduğu hâlde "bababa" gibi ifadeleri kullanmaya başlamadıysa,
14. 6 aylık olduğu hâlde destekli oturmuyorsa,

### **GELİŞİMSEL TARAMA VE DEĞERLENDİRME İÇİN UZMANA BAŞVURUN!**

\*\*\*Bütün çocuklar yukarıda yer alan risk göstergelerinden bazılarını zaman zaman sergiler. Ancak bu listede yer alan göstergelerden çoğunun bir arada ve belirli bir süre görülmesi, çocuğunuzun ayrıntılı ve kapsamlı bir gelişimsel değerlendirmeye gereksinim duyduğu anlamına gelebilir.

## 6- 12 AY GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

### FİZİKSEL-MOTOR GELİŞİM

#### Kaba Motor Beceriler

1. Desteksiz oturur.
2. Başını sesin geldiği yöne çevirir.
3. Elleri ile ayaklarına uzanır.
4. Sırtüstü yatırıldığında öne arkaya yuvarlanır.
5. Ellerini ve ayaklarını kullanarak ileri doğru hareket eder.
6. Elleri ve dizleri üzerinde bir yerden başka bir yere hareket eder.
7. Sürünme hareketi yaparak ilerler.
8. Bir kişiye ya da mobilyaya tutunarak ayağa kalkmak için kendini çeker.
9. Kısa süre desteksiz ayakta durur.
10. Destekle adımlar atar.
11. 9. aydan sonra mobilyalara tutunarak ayakta durur.
12. Giydirilirken kollarını ve bacaklarını uzatarak yetiştikine yardımcı olur.

#### İnce Motor Beceriler

1. Küçük nesnelere kavrar.
2. Büyük nesnelere tüm eli ile kavrar.
3. Nesneyi bir elinden diğerine geçirir.
4. Alkışlama hareketi yapar.
5. Başparmak ve diğer parmakları ile tutarak küçük oyuncakları alır.
6. Her iki elini de eşit ustalıkla kullanır.
7. Çocuklar için uygun olan bardaklardan dökmeden su içer.
8. Yemek yerken ağızına götürmekte zorlansa da kaşığı kavrar.

### BİLİŞSEL GELİŞİM

1. Bir nesne görüş alanından çıksa bile nesnenin hâlâ var olduğunu anlar. Örneğin yuvarlanıp uzaklaşan bir topu göremese bile topun hâlâ var olduğunu bilir.
2. "Topu bana ver." gibi verilen tek aşamalı yönergeleri yerine getirir.

3. Tanıdığı nesnelere ve insanları ayırt eder.
4. İsmi söylendiğinde bakar.
5. 8. aydan sonra nesnelere sallayarak, vurarak, atarak keşfeder.
6. 9. aydan sonra problem çözme girişiminde bulunur. Örneğin masadan düşen bir nesneyi arayarak bulmaya çalışır.
7. Aynı eylemi tekrar tekrar yapmaktan hoşlanır.
8. Göreceği şekilde örtünün altına saklanan nesneyi arar.
9. Amaçları hareketlerinde belirgin şekilde görülür. Örneğin bez değiştirme zamanı geldiğinde emekleyerek kaçar.
10. Çeşitli nesnelere kapların içine ve altına koyar.
11. Kabin altına saklanan nesneyi bulmak için kabı kaldırır.
12. Üçüncü bir nesneyi eline almak için elinde tuttuğu nesnelere birini veya her ikisini düşürür.
13. Çeşitli oyuncakların ve aletlerin düğmelerine basar.
14. Resimli kitaplara ilgi gösterir.
15. Aynı anda birden fazla sayfayı çevirerek resimli kitapları kısa süre inceler.
16. Kitaptaki resimlerin ya da fotoğrafların gerçek bir nesneyi temsil ettiğini anlar.
17. Kitapta isimlendirilen resme bakar.

## SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM

1. Diğer insanların ilgilerini fark eder.
2. 6. ayla birlikte tanıdığı ve yabancı olduğu kişileri ayırt etmeye başlar.
3. Güldüren ya da dikkat çeken hareketi tekrarlar.
4. Oyun sırasında önce oyuncağa daha sonra yetişkine bakar.
5. Yetişkinin bakışlarını izleyerek yetişkinin baktığı yere bakar.
6. Ebeveynler başta olmak üzere diğer kişiler ile "ce-e" gibi oyunlara katılmaktan hoşlanır.
7. Aynada kendisine bakmaktan hoşlanır.
8. Diğer insanların duygularına karşılık verir. Örneğin gülümseyen kişiye gülerek karşılık verir.
9. 9. ayla birlikte yabancı kişilerden çekinir.
10. Bazı oyuncakları ile oynamayı diğerlerinden daha çok tercih eder.

11. Korku, üzüntü, heyecan ve öfke gibi farklı duyguları hareketleri ile ifade eder.
12. Bakım veren kişinin yanında kendini güvende hisseder. Örneğin bulunduğu ortama yabancı biri girdiğinde anneye yaklaşır ve anneden uzaklaşsa bile sık sık dönüp annesinin orada olup olmadığını kontrol eder.
13. Bakım veren kişiden ayrıldığında ağlar.
14. Güle güle anlamında el sallar.
15. Sevgisini sarılma, öpme gibi hareketlerle gösterir.

## DİL GELİŞİMİ

### Alıcı Dil

1. Başını sesin geldiği yöne çevirir.
2. İsmi ile çağrıldığında tepki verir.
3. Kendisiyle konuşan kişinin yüzüne bakarak dinler.
4. Tanıdığı kişilerin ve nesnelerin ismi söylendiğinde tepki verir.
5. "Hayır!" sözcüğünü anlar.
6. "Merhaba!" ve "Güle güle!" gibi ifadeleri anlar.
7. Birkaç nesne arasından isimlendirilen nesneye bakar.
8. Müzikle ilgilenir.
9. Parmakla işaret edilen yere bakar.
10. Diğer kişilerin seslerini ve mimiklerini taklit eder.
11. Resimlerdeki bildiği nesnelere ayırt eder.
12. "Anne nerede?" gibi sorulara o kişiye bakarak tepki verir.

### İfade Edici Dil

1. "Mamamama" ve "babababa" gibi uzayan mırıldanma ifadeleri kullanır.
2. "Baba" ve "anne" ifadelerini diğer kişileri de kapsayacak şekilde kullanır.
3. Ritmik ve ahenkli bir şekilde mırıldanır.
4. Bilerek ve amaçlı bir şekilde alkışlar.
5. Kitaplardaki resimleri mırıldanarak seslendirir ve resimlere vurur.
6. Nesnelere göstermek için parmağıyla işaret eder.



7. “Hayır!” anlamında başını hareket ettirir.
8. Sesleri taklit eder.
9. 10. aydan sonra “baba” sözcüğünü özgül olarak kullanır.
10. 11. aydan sonra ilk anlamlı sözcüklerini kullanır.
11. Müzik duyduğunda yerinde sıçrayarak tepki verir.
12. İsteddiği ya da ilgilendiği nesneyi işaret ederek gösterir.

## EĞER ÇOCUĞUNUZ

1. İsmi ile seslenildiğinde tepki vermiyorsa,
2. "Bababa" gibi mırıldanma sesleri çıkarmıyorsa,
3. Ce-e gibi sıra almayı gerektiren oyunlara katılmıyorsa,
4. Oturma, emekleme ve ayakta durmada güçlük yaşıyorsa,
5. Görebileceği şekilde saklanan nesnelere aramıyorsa,
6. Nesnelere bir elinden diğerine geçirmiyorsa,
7. Küçük nesnelere başparmak ve diğer parmakları ile tutamıyorsa,
8. İletişim kurmak amacıyla ses çıkarmıyor ya da jestlerini kullanmıyorsa,
9. Göz teması kurmakta ve odaklanmakta güçlük yaşıyorsa,
10. Bir nesneyi istemek ya da yetişkinin dikkatini çekmek için işaret etmiyorsa,
11. Annesi ya da bakım veren kişi bulunduğu ortamdan ayrıldığında ağlama vb. tepki vermiyorsa,
12. Çevresindeki seslere irkilerek, eşlik ederek ya da yaptığı eylemi durdurarak tepki vermiyorsa,
13. İşaret ettiğiniz yere bakmıyorsa,

### **GELİŞİMSEL TARAMA VE DEĞERLENDİRME İÇİN UZMANA BAŞVURUN!**

\*\*\*Bütün çocuklar yukarıda yer alan risk göstergelerinden bazılarını zaman zaman sergiler. Ancak bu listede yer alan göstergelerden çoğunun bir arada ve belirli bir süre görülmesi çocuğunuzun ayrıntılı ve kapsamlı bir gelişimsel değerlendirmeye gereksinim duyduğu anlamına gelebilir.

## 1-2 YAŞ (12-24 AY) GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

### FİZİKSEL-MOTOR GELİŞİM

#### Kaba Motor Beceriler

1. Dengeyi sağlamak için ellerini yukarı kaldırıp bacaklarını geniş bir şekilde açarak desteksiz iki-üç adım atar.
2. Sandalyeye tırmanır.
3. Yerde duran topa ayağı ile vurur.
4. Elleri ile kendini besler.
5. İki elini ve kollarını kullanarak büyük bir topu yuvarlar.
6. Sıkça düşse de tek başına yürümeye başlar.
7. Yere düşen nesneyi almak için dizlerini kırarak eğilir ve tekrar doğrulur.
8. Yaklaşık 16 aylıkken koşar.
9. Yaklaşık 18 aylıkken iki ayak üzerinde sıçrar.
10. 18. aydan sonra elinden tutulduğunda merdiven çıkar.
11. 18. aydan sonra parmak ucunda durur.
12. Yürürken oyuncaklarını iter-çeker.
13. Giyinirken ve soyunurken vücut parçalarını uzatarak yardımcı olur.

#### İnce Motor Beceriler

1. Kabın içinden nesnelere çıkarır.
2. Küçük nesnelere baş ve işaret parmağı ile tutarak kısıp kavrama yapar.
3. Boya kalemini avcuyla tutarak karalama yapar.
4. Kitabın sayfalarını, tek seferde iki veya üç sayfa olacak şekilde çevirir.
5. Bardağı tutarak su içer.
6. Kaşık/çatal kullanmaya çalışır.
7. 18 aylıkken 4 küpten kule yapar.
8. Dikey çizgileri taklit ederek çizer.
9. 24 aylıkken küpleri peş peşe dizerek tren yapar.

## BİLİŞSEL GELİŞİM

1. Dikkat çeken ve öngörülebilir sonuçlara yol açan kaşığı tencereye vurarak ses çıkarmak gibi eylemleri tekrarlar.
2. Adı söylenen nesneyi gösterir.
3. Tehlikeyi fark eder.
4. Sorulduğunda bazı vücut parçalarını gösterir.
5. Fotoğrafta ve aynada kendini tanır.
6. Yerleri süpürmek, toz almak gibi ev işlerini taklit eder.
7. Tuvaletini bitirdiğinde bunu belli eder.
8. Örtünün ya da kabın altına saklanan oyuncakları bulur.
9. Nesnelere işlevlerine uygun (saç fırçasını saçlarını taramak için kullanmak gibi) kullanır.
10. Ortak ilgi gösterir. Örneğin arabayı işaret eder ve yetişkinin de gördüğünden emin olmak için ona bakar.
11. Doldur-boşalt oyunları oynar.
12. Tek aşamalı yönergeleri işaret ipucu olmadan yerine getirir. Örneğin "Otur!" dendiğinde el işareti yapmaya gerek kalmadan oturur.
13. Hayalî oyun oynamaya başlar. Örneğin oyuncak bebeğini besliyormuş gibi yaparak onunla ilgilenir.
14. 18. aydan sonra birbirine benzeyen iki nesneyi eşleştirir.
15. Mekanik oyuncakları kendisine model olunmadan (döğmeye basılarak çalışan oyuncaklar gibi) çalıştırır.

## SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM

1. Diğer çocuklarla aynı ortamda, benzer şeyleri yaparak ancak onlarla etkileşime girmeden oynar.
2. İlgisini çeken nesnelere parmağı ile işaret eder.
3. Bakım veren kişiden ayrıldığında kaygılanır.
4. Bir yabancıya karşı nasıl tutum sergileyeceği konusunda ebeveyninden veya bakım vereninden ipucu alır.
5. Oyuncaklarını paylaşmak için yetişkine getirir.
6. Oyunlarını kendisi başlatır.

7. Oyunlarında yetişkin davranışlarını taklit eder.
8. Övgüden ve alkıştan hoşlanır.
9. Belirli kişileri ve oyuncakları diğerlerine tercih eder.
10. Rahat olduğunu ya da rahatsızlığını ifade etmek için insanlara veya nesnelere doğru hareket eder veya onlardan uzaklaşır.
11. Başkalarının duygularını anladığını hareketleri ile gösterir. Örneğin ağlayan bir çocuğu teselli etmek için kendi oyuncağını ona uzatabilir.
12. Birçok eylemi yardım almadan yapmak ister.
13. Hayal kırıklığına uğradığında öfkelenir.

## DİL GELİŞİMİ

### Alıcı Dil

1. 12. ayla birlikte iki nesneyi ayırt eder ve isimleri söylendiğinde onlara bakar.
2. "Top nerede?" gibi sorulara topun olduğu yere bakarak doğru yanıt verir.
3. 15. ayla birlikte en az bir vücut parçasını işaret eder.
4. İstenen nesneyi bir başka odadan getirir.
5. 18. ayda isimlendirilen üç nesneden ikisini gösterir.
6. "İçinde, üstünde, altında, dışında" gibi ifadeleri anlar.
7. "Benim." ifadesini anlar.
8. "... (çocuğun adı) nerede?" diye sorulduğunda eliyle kendini gösterir.
9. 20. aydan sonra "ben, sen, o" gibi ifadeleri anlar.
10. 24. ayda iki aşamalı yönergeleri yerine getirir.
11. 24. ayda en az beş vücut parçasını tanıır ve işaret eder.

### İfade Edici Dil

1. İsteddiği nesneyi işaret eder.
2. Sorulduğunda adını söyler.
3. Jestlere sesler de eşlik eder. Örneğin "Güle güle!" anlamında el sallama sırasında sesleri de kullanır.
4. Okuması için kitabı yetişkine verir.
5. 12. aydan sonra sözcük benzeri ifadelerin yer aldığı konuşmalar yapar.

6. İlgilendiği nesneyi yetişkine göstermek için işaret eder.
7. Kitap okunurken ilgisini çeken resmi yetişkine gösterir.
8. 18. ayla birlikte yaklaşık 10-25 sözcük kullanır.
9. 18. ayla birlikte "bitti, hepsi gitti" gibi ifadeler kullanır.
10. Hayvan sesleri gibi çevresel sesleri taklit eder.
11. 20. ayda iki sözcüklü ifadeleler kullanır.
12. 24. ayda konuşmasının yarısı anlaşılır ve 50'ye yakın sözcük kullanır.
13. Kitapta ilgisini çeken ve sık tekrarlanan bazı sözcükleri tekrarlar.

## EĞER ÇOCUĞUNUZ

1. Karalama yapmıyorsa,
2. Kendisine bakım veren kişinin varlığını ve yokluğunu fark etmiyorsa,
3. Elleriyle kendini besleme girişiminde bulunmuyorsa,
4. Nesnelere istemek ve yetişkine göstermek için işaret etmiyorsa,
5. Çevresindeki diğer çocuklarla ilgilenmiyorsa,
6. Basit yönergeleri yerine getirmiyorsa,
7. 18 aylık olduğu hâlde yürümüyorsa,
8. 20. aydan sonra iki sözcüklü ifadeler kullanmıyorsa,
9. 24 aylık olduğu hâlde hayalî oyun (ör. oyuncak bebeğini besliyormuş gibi yapmak) oynamıyorsa,
10. Yeni sözcükler kullanmaya başlamadıysa,
11. Kaşık, çatal, saç fırçası gibi yaygın olarak kullanılan nesnelere ne yapılacağını bilmiyorsa,
12. Basit hareketleri ve sözcükleri taklit etmiyorsa,

### **GELİŞİMSEL TARAMA VE DEĞERLENDİRME İÇİN UZMANA BAŞVURUN!**

\*\*\*Bütün çocuklar yukarıda yer alan risk göstergelerinden bazılarını zaman zaman sergiler. Ancak bu listede yer alan göstergelerden çoğunun bir arada ve belirli bir süre görülmesi çocuğunuzun ayrıntılı ve kapsamlı bir gelişimsel değerlendirmeye gereksinim duyduğu anlamına gelebilir.

## 2-3 YAŞ (24-36 AY) GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

### FİZİKSEL-MOTOR GELİŞİM

#### Kaba Motor Beceriler

1. Kolayca yürür.
2. Koşar, tırmanır, tekmeler ve zıplar.
3. Geri geri yürür.
4. 30. aydan sonra elinden tutulmadan ve ayak değiştirerek merdiven çıkar.
5. Model olduğunda topuklarına basarak yürür.
6. Yerdeki topa vurmak için bacağını ileri-geri hareket ettirir.
7. Topu iki eliyle başının üzerinden atar.
8. Yere düşen oyuncasını almak için çömelir ve ellerini kullanmadan yükselir.
9. Kendisine doğru yuvarlanan topu yakalar.
10. Alçak bir basamaktan veya alçak nesnelerin üzerinden atlar.
11. Tek ayak üzerinde dengede durmaya çalışır.
12. Yaklaşık 36. aydan itibaren üç tekerlekli bisiklet sürer.

#### İnce Motor Beceriler

1. Kapı kolunu çevirir.
2. Kendini beslemek için kaşığı uygun şekilde kullanır.
3. Kitabın sayfalarını her seferinde iki-üç sayfa olacak şekilde çevirir.
4. Boyayı parmaklarıyla tutar.
5. Vidalı kavanoz kapaklarını açar ve kapatır.
6. Kalemle dairesel karalama yapar.
7. Nesneleri büyük kaplardan küçük kaplara aktarır.
8. 6-7 küpten kule yapar.
9. İri boncukları ipe dizer.
10. Fermuar açar.
11. Bağciksız ayakkabısını çıkarır.
12. Ellerini yıkar ve kurular.
13. 36. aydan sonra küplerden köprü yapar.



### BİLİŞSEL GELİŞİM

1. 6-7 nesneden kule yapar.
2. Nesnelere "tren" şeklinde düz bir hat üzerinde sıralar.
3. Kitaptaki resimle çevresinde bulunan nesneyi eşleştirir. Örneğin evdeki kaşıkla kitaptaki kaşık resmini eşleştirir.
4. Yaygın olarak kullanılan nesnelere ve resimlerine işaret ederek isimlendirir.
5. Kumla, suyla ve hamurla şekiller yapar.
6. Sembolik oyun oynar. Örneğin bir küpü araba olarak kullanır.
7. Sembolik oyun sırasında gerçek yaşama uygun bir olay sırası izler. Örneğin ağlayan bebeğine mama hazırlar, besler ve uyutur.
8. Resimdekileri kız ve erkek olarak isimlendirir.
9. Nesnelere benzerlik ve farklılıklarını ayırt eder.
10. Büyük-küçük, az-çok olan nesnelere ayırt eder.
11. İki ya da daha fazla aşamadan oluşan yönergeyi izler.
12. Üç kadar sayar.
13. Yazmasa da 1-10 arası bazı rakamları okur.
14. Bir nesne sırayla iki farklı yere saklandığında nesneyi her seferinde bulur.
15. Renklerine ve şekillerine göre nesnelere gruplar.
16. Yarım bırakıldığında, bildiği tekerlemeleri ve cümleleri tamamlar.
17. Bir elini diğerinden daha fazla kullanır.
18. Resimli bir kitaptaki kedi, kuş veya köpek gibi hayvanları adlandırır.
19. 3-4 parçalı basit yapbozları tamamlar.
20. Bir nesneye ulaşmak için araç kullanır. Örneğin uzanamadığı bir oyuncak için tabure kullanır.
21. Vücut parçalarını işlevlerine göre isimlendirir. Örneğin "Ne ile duyarsın? Ne ile görürsün?" gibi sorulara cevap verir.

### SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM

1. -miş gibi oyunlar oynar.
2. Oyun arkadaşı olarak hemcinslerini tercih eder.
3. Diğer çocukları izlemekten ve onları taklit etmekten hoşlanır.

4. Oyuncaklarını paylaşmakta güçlük yaşar.
5. Kendi duygularını fark eder ve isimlendirir.
6. Kovalamaca gibi oyunlara diğer çocukları da dâhil etmeye başlar.
7. Oyunda sıra alır.
8. Ağlayan arkadaşı ile ilgilenir.
9. "Benim" ve "onun" arasındaki farkı ayırt eder.
10. Hatırlatıldığında "Lütfen!" ve "Teşekkür ederim." der.
11. 36. aydan sonra ebeveyninden daha kolay ayrılır.
12. Bir başka kişinin ne düşündüğü hakkında konuşur. Örneğin "Annem acıktığımı düşünüyor" gibi.

## DİL GELİŞİMİ

### Alıcı Dil

1. Büyük ve küçük gibi zıtlıkları gösterir.
2. Aynı öyküyü tekrar tekrar dinlemekten hoşlanır.
3. Günlük etkinlikleri ve yakın çevresi ile ilgili basit soruları anlar.
4. Sık karşılaştığı sembolleri ve tabelaları tanır. Örneğin yol kenarındaki "Dur!" işaretini ya da marketin adını tanır.
5. İki ya da daha fazla aşamadan oluşan yönergeleri yerine getirir.
6. Resimlerde yer alan nesnelerin istenen parçasını gösterir. Örneğin arabanın kapısını, evin çatısını vb. gösterir.
7. Nesnelere özelliklerine göre gruplar.
8. Olumsuzluk ifadelerini anlar.

### İfade Edici Dil

1. Konuşmasının çoğu diğer kişiler tarafından da anlaşılır.
2. "Onu bana ver." gibi iki üç sözcüklü cümleler kullanır.
3. "Benim." ifadesini kullanır.
4. "Ben, sen, o" gibi kişi zamirlerini kullanır.
5. "İçin, kadar" gibi edatları kullanır.
6. Soru sorar.

7. Cinsiyetini isimlendirir.
8. 36. ayda adını ve soyadını, yaşını ve cinsiyetini söyler.
9. Çoğul ekini (köpekler, çiçekler, kediler vb.) kullanır.
10. "Ne?" ve "Nerede?" sorularına uygun yanıt verir.
11. "Ne ile yemek yeriz?" gibi soruları nesnelere işlevine göre tanımlayarak yanıtlar.
12. Bildiği bir öyküde yarım bırakılan ifadeyi tamamlar.
13. Kendisine kitap okunmasını ister.
14. Kendi kendine kitap okuyormuş gibi yapar.
15. Yazı benzeri karalamalar yapar ve bunları anlatır.

## EĞER ÇOCUĞUNUZ

1. Bağımsız olarak yürümüyorsa,
2. Oyunla ilgilenmiyorsa,
3. Sık sık düşüyorsa,
4. Top yakalama ve atma gibi gövde denge ve koordinasyonu gerektiren hareketlerde belirgin bir güçlük yaşıyorsa,
5. Küçük nesnelere tutmakta ve onları kullanmakta güçlük yaşıyorsa,
6. Kalemi avuç içi ile kavrama gibi uygun olmayan şekilde tutuyorsa ya da tutmakta güçlük yaşıyorsa,
7. Basit yönergeleri yerine getirmiyorsa,
8. Vücut parçalarını göstermiyorsa,
9. Çoğu anlaşılır bir konuşması yoksa,
10. Hayalî oyun (ör. bir küpü araba olarak kullanmak) oynamıyorsa,
11. Çeşitli hareketleri ve sözcükleri taklit etmiyorsa,
12. En az iki sözcüklü cümle kurmuyorsa,

### **GELİŞİMSEL TARAMA VE DEĞERLENDİRME İÇİN UZMANA BAŞVURUN!**

*\*\*\*Bütün çocuklar yukarıda yer alan risk göstergelerinden bazılarını zaman zaman sergiler. Ancak bu listede yer alan göstergelerden çoğunun bir arada ve belirli bir süre görülmesi çocuğunuzun ayrıntılı ve kapsamlı bir gelişimsel değerlendirmeye gereksinim duyduğu anlamına gelebilir.*

## Neler Öğrendik?

Bu bölümde, gelişim ve büyüme kavramları arasındaki fark açıklanmıştır. Ayrıca gelişimde risk oluşturabilecek bazı etkenlere değinilmiştir. 0-3 yaş grubu çocukların fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimi özellikleri sıralanarak 0-3 yaş grubu çocukların fiziksel/motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimi alanlarındaki risk göstergelerinin neler olduğu ele alınmıştır.

## Yararlanılan Kaynaklar

- (1) McDevitt, T. M., Ormrod, J. E., Cupit, G., Chandler, M., & Aloa, V. (2012). Child development and education. Pearson Higher Education AU.
- (2) Marcdante, K. J., & Kliegman, R. M. (2019). Nelson Essentials of Pediatrics (8. Ed). Elsevier.
- (3) Hagan, J. F., Shaw, J. S., & Duncan, P. M. (2007). Bright futures: Guidelines for health supervision of infants, children, and adolescents. American Academy of Pediatrics.
- (4) Angheliescu, C., Boca, C., Herseni, I., Popescu, C., Stativa, E., Ulrich, C., Novak, C. (2013). Early Learning and Development Standards Early Learning and Development Standards for children from birth to 7 years old. Ed: Mihaela Ionescu. UNICEF & VANE-MONDE.
- (5) Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., ... & Grantham-McGregor, S. (2017). Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee: Early childhood development coming of age: Science through the life course. The Lancet, 389(10064), 77-90.
- (6) \_\_\_\_ (2018). Early Childhood Care and Development Standards (0-3 years) in Ghana. UNICEF Ghana, Department of Children of the Ministry of Gender, Children and Social Protection. <https://nurturing-care.org/ecd-and-development-standards/>
- (7) Chiocca, E. M. (2010). Advanced pediatric assessment. Lippincott Williams & Wilkins.
- (8) Garvis, S., Pendergast, D., Twigg, D., Flückiger, B., Dachs, T., & Kanasa, H. (2012). Evaluation of the implementation of the Victorian Early Years Learning and Development Framework: For all children from birth to eight years: Final Report. Griffith University.

# BÖLÜM 2

Prof. Dr. GÖZDE AKOĞLU



0-6 AY BEBEKLERİN FİZİKSEL,  
BİLİŞSEL, SOSYAL-DUYGUSAL  
VE DİL GELİŞİMLERİNİN  
DESTEKLENMESİ

### Genel Amaç

Sevgili Aileler; bu bölümün amacı ebeveynlerin 0-6 aylık bebeklerinin fiziksel/motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi vermek ve etkinlik örnekleri sunmaktır.

### Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- 0-6 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- Bebeğin gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 0-6 ayda fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 0-6 ayda dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.

### İçerik

1. Fiziksel/Motor Gelişimin Desteklenmesi
2. Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi
3. Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi
4. Dil Gelişiminin Desteklenmesi

### Açıklamalar

Yaşamın ilk aylarında gelişim ve öğrenme hızı oldukça yüksektir. Bu nedenle 0-6 ayda bebeklerin yüksek gelişim ve öğrenme potansiyelinden yararlanmak büyük önem taşımaktadır. Bebekler önce kendi bedenleriyle, daha sonra çevreleriyle daha fazla ilgilenmeye ve keşfetmeye başlarlar. Fiziksel-motor gelişimdeki ilerleme bebeğin çevredeki nesnelere uzanmasına, kavramasına olanak tanır. Çevresindeki nesnelere ve kişilere uzandıkça nesnelere ya da kişilerin farklı özelliklerini keşfeder, çeşitli denemeler yapar. Bebekler bu süreçte hem bilişsel, hem sosyal becerilerini geliştirirken dil becerileri de bu keşif sürecinden etkilenir. Benzer şekilde, çevresi ile daha fazla iletişim kurdukça yeni hareket becerileri geliştirir. Gelişimin bir alanındaki değişim tüm gelişim alanlarına yansır. Dolayısıyla bu dönemdeki bebeklerin ebeveynleri tarafından desteklenmesi son derece önemlidir. Bu amaçla bu bölümde anne babaların 0-6 aylık bebeklerinin fiziksel/motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim

ve dil gelişimini desteklemek amacıyla kullanabilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Burada sunulan örnekler çerçevesinde siz de benzer etkinlikler planlayabilir ve uygulayabilirsiniz.

## Giriş

Gelişim alanları birbiri ile etkileşim içindedir. Bir gelişim alanındaki değişim diğer gelişim alanlarına da yansır. Bu bölümde, 0-6 aylık bebeğinizin tüm gelişim alanlarını destekleyebileceğiniz etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu bölümde sunulan örnekleri çocuğunuzun gereksinimlerini temel alarak uyarlayabilir, siz de farklı etkinlikler geliştirebilirsiniz.

## Fiziksel-Gelişimin Desteklenmesi

Yeni becerilerin öğrenilmesi sıklıkla merak ve keşif yoluyla gerçekleşir. Fiziksel-motor beceriler, yaşamın ilk yılından itibaren çevreyi keşfetme sürecinde önemli rol oynar. Başlangıçta kendi bedeni üzerinde kontrol sağlayan bebek; çeşitli nesnelere kavrayarak, nesnelere uzanarak, oturarak, bir yöne doğru eğilerek çevre üzerinde etki yaratabildiğini anlamaya ve böylece farklı becerileri öğrenmeye başlar. Çocuğun kendi bedeninden çevresine yöneldiği bu süreçte fiziksel-motor becerilerinin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır (1, 2). Aşağıda çocuğunuzun fiziksel-motor becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir:



- 1. Çocuğunuzun küçük parmağınızı ya da battaniyenin bir ucu gibi yumuşak bir nesneyi tutmasına-kavramasına izin verin.** Siz de onun ellerine dokunarak ve elinden tutarak karşılık verin. Bu sırada ne yaptığınızı (Battaniyeyi tutuyorsun, yumuşacık.) ona anlatın.
- 2. Güvenli olacak şekilde yatağının üzerine bir oyuncak ya da renkli nesnelere içeren bir mobil oyuncak (dönence) asın.** Çocuğunuzun sırtüstü yatağına yatırdığınızda bu mobil yavaşça sallayın ve dikkatini sallanmakta olan nesnelere çekin. Mobil bakarak elleri ve ayakları ile uzanma ve tekmeleme hareketleri yaptığında yumuşak ve sıcak bir ses tonu ile onu övün. Benzer uygulamayı görüş alanının içinde sevdiği bir oyuncak sallayarak da yapabilirsiniz. Oyuncak farklı yönlerde hareket ettirerek nesneyi izlemesini sağlayın.
- 3. Sırtüstü yatarken avuç içlerinizi çocuğunuzun ayaklarının altına yerleştirin ve bacaklarını avuç içlerinize doğru itmesine izin verin.** Bu hareketi birkaç kez yaptıktan sonra bacaklarına yavaş ve yumuşak hareketlerle masaj yapabilirsiniz.
- 4. Çocuğunuzun karnının üstüne yatırın.** Başını ve omuzlarını yukarı kaldırmaya teşvik etmek için sesli bir oyuncak başının üzerinde sallayın. Kendi sesinizle bu harekete eşlik edin.
- 5. Çocuğunuza tutması için yumuşak ve farklı doku, boyut ve şekillerdeki güvenli oyuncakları ya da nesnelere verin.** Bunları sallayarak, zemine vurarak, sıkarak ona model olun. Sizi taklit ettiğinde alkışlayarak onu övün.
- 6. Vücut pozisyonunu sırtüstü pozisyondan karın üstü pozisyona getirerek dönmesini sağlamak için sırtüstü pozisyondayken bir bacağını diğerinin üzerine yerleştirin ve sır-**



**tından destekleyerek yavaş yavaş dönmesini sağlayın.** Dönmesini teşvik etmek için dönmeceği tarafta görüş alanının içine sevdiği oyuncakları yerleştirebilirsiniz. Döndükten sonra çocuğunuzu alkışlayarak övün. Aynı uygulamayı vücudunun her iki tarafı için tekrarlayın.

## SORU

*Bebeğinizin ellerine ve ayaklarına baktığını fark ettiniz mi?*

7. **Sırtüstü yattığında elleri ve ayakları ile ilgilenmesi için güvenli olacak şekilde el ve ayak bileklerine ses çıkaran bileklikler takabilirsiniz.**
8. **Çocuğunuzun ellerinden tutarak müzik eşliğinde kollarını yavaşça yukarı ve aşağı hareket ettirerek onu yönlendirebilirsiniz.** Benzer uygulamayı sırtüstü pozisyona ayaklarını kavrayarak, yavaş ve yumuşak hareketlerle bacaklarını karnına itip çekerek de yapabilirsiniz.



**Görsel 1 Betimleme:** Bezi bağlı, başında çizgili bere, bileğinde yumuşak dokulu oyuncak takılı, yüzüstü yatan bebek

9. **El çırpma, yere vurma gibi hareketleri içeren oyunlar oynamanız hem küçük kas hem büyük kas motor becerilerini destekleyecektir.** Bu amaçla bir tekerleme ya da şarkı eşliğinde çocuğunuzun ellerini ve kollarını hareket ettirmesini sağlayabilirsiniz.

10. **İçi su dolu küçük bir kabın içine avuç içi ile kavrayabileceği ve güvenli olan (ör. plastik ördek) bir nesneyi atın ve yakalaması için onu destekleyin.** Başarılı olduğunda sevincinizi belli edin.
11. **Çocuğunuz sırtüstü pozisyonda yatarken önce bir yanağına, ardından diğer yanağına dokununuz.** Çocuğunuz başını dokunduğunuz yere doğru hareket ettirdiğinde sevincinizi gösterin ve onunla konuşarak pekiştirin.
12. **Çocuğunuzun yumuşak, sert, pürüzlü gibi farklı dokuları içeren materyallere dokunması için fırsatlar yaratın.** Çocuğunuz bu malzemelere dokunurken siz de o dokuyu isimlendirin. Örneğin çocuğunuz yumuşak bir topu elinde tutuyorsa "Elinde ne var? Bir top. Yumuşak bir top." diyerek onu destekleyin.

## Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi

Dikkat, problem çözme, akıl yürütme gibi becerilerin ilk işaretlerini yaşamın ilk altı ayında görmek mümkündür. Gelecekte çok daha karmaşık hâle gelen bu beceriler diğer gelişim alanlarındaki pek çok beceri ile yakından ilişkilidir. Fiziksel-motor alandaki gelişime paralel olarak yaşamın ilk altı ayında bilişsel gelişimde de önemli aşamalar kaydedilir. Çevresini keşfederken daha aktif hâle gelen çocuk; ilgilendiği nesneyi sallamak, vurmak, atmak gibi farklı şekillerde kullanarak yeni yollar ve ilişkiler bulur (3). Böylece çevresindekiler üzerinde etki yaratabildiğini fark ederken sert nesnelerin yere düştüğünde ses çıkardığı, ancak pelüş gibi yumuşak nesnelerin yere düştüğünde çok daha az ses çıkardığı gibi basit düzeyde kıyaslamaları da yapabilmeye başlar (4). Gelecekteki daha ileri düzey bilişsel becerilerin temellerinin atıldığı bu dönemde sergilenen becerilerin yakından izlenmesi ve çocuğun içinde bulunduğu ortamda desteklenmesi büyük önem taşımaktadır (3). Aşağıda çocuğunuzun bilişsel becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir:

1. **Çocuğunuza adı ile seslenin ve size baktığında sevincinizi ses tonunuz ve mimiklerinizle göstererek karşılık verin.**
2. **Çocuğunuzun sizi rahatlıkla görebileceği şekilde oturun.** El çırpma ve eline verilen nesneyi sallama gibi eylemler için model olun. Siz hareketi yaptıktan sonra sizi taklit etmesi için "Sıra sende!" diyerek onu destekleyin. Taklit ettiğinde sevincinizi göstererek onu övün.
3. **Beslenme, banyo, uyku ya da oyun zamanı olduğunu gösteren aynı şeyleri yapmak çocuğunuzun bir rutine girmesini destekler.** Böylece çocuğunuzun belirli durumlar arasındaki ilişkileri kurmasına da yardımcı olursunuz. Bu amaçla örneğin her banyo saati öncesinde aynı şarkıyı söyleyebilir, çocuğunuzun yaklaşmakta olan etkinliğe hazırlanmasını sağlayabilirsiniz.

## SORU

*Sizce çocuğunuz renkli resimlerle ilgileniyor mu?*

4. **Çocuğunuzun yatağından rahatlıkla görebileceği, ancak güvenli bir mesafeye renkli resimler asabilir, yatağında yatarken bu resimlere işaret edebilir, dikkatini bu resimlere çekip resimler hakkında konuşabilirsiniz.** Bu yolla çocuğunuzun hem sözcük dağarcığını hem de dikkatini yöneltme becerilerini destekleyebilirsiniz. Çocuğunuzun dikkatini çekebilmek için resimleri belirli aralıklarla değiştirmenizde yarar vardır. Bu amaçla siyah beyaz renklere oluşan resimleri de zaman zaman kullanabilirsiniz.
5. **Gün içinde büyük resimli, kalın yapraklı ve az sayıda sayfadan oluşan kitaplarda yer alan resimleri çocuğunuza göstererek bu resimler hakkında konuşun.** Bu sırada çocuğunuzun verdiği tepkileri (resme vurma, ses çıkarma gibi) pekiştirin.
6. **Çocuğunuzla çevrede dikkatini çeken nesnelere ve kişiler hakkında bol bol konuşun.** Örneğin pencereden görünen ağaçlara bakıyorsa ağaçların yaprakları, yaprakların sesleri ve renkleri hakkında konuşabilirsiniz. Kullandığınız ifadelerin çok uzun olmamasına özen gösterin.
7. **Çocuğunuzun çevresindeki nesnelere, malzemelere ve oyuncakları düzenli olarak değiştirin ve ona çeşitli renk, şekil, doku, ses ve kokularda nesnelere ve malzemeler vererek keşfetmesini sağlayın.**

## Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi

Sosyal-duygusal beceriler insanların diğer insanlar ile sağlıklı ilişkiler geliştirmesinde ve bağımsız bireyler olmalarında oldukça etkili olan becerilerdir. Bakım veren ile bebek arasındaki sağlıklı bağlanma ilişkisinden kendini diğerlerinden ayırt etme ve birey olarak kendinin farkında varmaya kadar uzanan geniş bir yelpazede ele alınan bu becerilerin temelleri yaşamın ilk aylarında atılmaktadır (5). İnsan sesi ile ilgilenme ve göz teması kurma gibi temel becerilerde yaşanan belirgin güçlükler ise birçok gelişimsel farklılığın saptanmasında anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenle sosyal-duygusal becerilerin çocuğun yaşamakta olduğu çevrede ve erken dönemde desteklenmesi son derece önemlidir (6). Aşağıda çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

## SORU

*Çocuğunuz onunla konuştuğunuzda yüzünüze bakıyor mu?*

1. **Çocuğunuzla konuşurken onunla göz teması kurun ve yüzünüze bakmasını sağlayın.** Bu amaçla onun görüş alanı içine girmeye çalışın.

2. **Çocuğunuza adı ile seslenin.** Çocuğunuz size baktığında ses tonunuz, yüz ifadeniz ve kullandığınız sözcüklerle sevincinizi belli edin.
3. **Çocuğunuzun görüş alanında olmadığınız durumlarda, yani çocuğunuzun yüzü size dönük değilken, adı ile seslenerek o anda yapmakta olduğunuz eylem hakkında konuşun.** Başını size çevirip çevirmeyeceğini izleyin. Eğer size dönmezse yavaşça başını çevirip size bakmasını sağlayın ve onu övün.
4. **Çocuğunuzun iletişim çabalarını desteklemek hem sosyal-duygusal gelişim, hem dil gelişimi açısından çok önemlidir.** Bu nedenle çocuğunuz size gülümsediğinde ya da çeşitli sesler çıkararak dikkatinizi çekmeye çalıştığında onu fark edin ve ona karşılık verin. Gülümseme, iyi bir fiziksel tepki olmanın yanı sıra çocukla bağ kurmanın bir yoludur. Çocuğunuza mümkün olduğunca gülümsemek, aranızda olumlu bir etkileşim olmasını da sağlayacaktır.



**Görsel 2 Betimleme:** Sirtüstü gülerek yatan bebeğiyle kollarından ve bacaklarından tutarak oyun oynayan gülen bir baba

5. **Çocuğunuz aile üyeleri gibi kendisiyle düzenli olarak etkileşime giren insanları seslerinden ve görüntülerinden yararlanarak tanımaya başladığı için aile üyelerinin bekle dokunma ve ses yoluyla yakından etkileşime girmesine izin verin.**
6. **Çocuğunuzun seçimine saygı gösterin ve reddettiği kişilere gitmesi için ısrar etmeyin.**
7. **Çocuğunuzunuzu, sizin ve onu yakından tanıyan diğer kişilerin yüz ve vücut hareketlerini taklit etmesi için destekleyin.** Taklit ettiğinde alkışlayarak pekiştirin.



8. **Çocuğunuz çevreyi keşfederken nesnelere vurarak ya da sallayarak çeşitli sesler çıkarmaya çalışacaktır.** Siz de onu izleyip taklit ederek onun başlattığı hareketlere karşılık verin. Böylece çocuğunuzun sizinle etkileşimi artacaktır.
9. **Çocuğunuzun kucağa alınma, sarılma gibi gereksinimlerini mümkün olduğunca olumlu yanıtlayın.**
10. **Çocuğunuzla ce-e oyunu gibi karşılıklı ve sıra almayı gerektiren oyunlar oynayın.**



**Görsel 3 Betimleme:** Mama sandalyesinde önlük takılı, elinde oyuncak olan bebek ve dizleri üzerinde oturarak bebeğiyle "ce-ee" oyunu oynayan baba

11. **Çocuğunuzun yanına, güvenli bir mesafeye, tehlike yaratmayacak bir ayna yerleştirin. Birlikte aynaya bakın ve kendisini izlemesi için aynadaki görüntüsüne işaret edin.** "Kim var orada?" gibi sorular sorun ve "... ve anne buradaymış." diyerek birlikte aynaya bakın.
12. **Çocuğunuzun çıkardığı seslere mutlaka tepki verin ve size ne söylemek istediğini belirlemeye çalışın.** Davranışlarından ne anladığınızı net bir sesle sözlü olarak ona ifade edin.

### Dil Gelişiminin Desteklenmesi

Anne başta olmak üzere bebeğe bakım veren kişi(ler) ile bebek arasındaki etkili ve duyarlı bir etkileşimin varlığı daha sonra edinilecek pek çok beceri için temel oluşturur (5). Bu nedenle yaşamın ilk günlerinden itibaren bakım veren ve bebek arasında "ortak bir dil" geliştirilmesi,

yani bebeğe bakım veren kişinin çocuğun gereksinimlerini ve isteklerini anlayarak bunları uygun zamanda ve uygun bir şekilde karşılaması büyük önem taşır (3). Dilin anlaşılması ve ifade edilmesini içeren bu süreç alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gelişimi ile yakından ilişkilidir. Dil becerileri başlangıçta açlık ve uyku gibi temel gereksinimlerin karşılanmasına yönelik çeşitli eylemleri içerirken zamanla çok daha karmaşık bir yapıya bürünür (7, 8). Alıcı ve ifade edici dil becerilerinin çocuğun gereksinimlerinin karşılandığı birincil ortamda (ör. ev) ve bakımında rol oynayan birincil kişiler (ör. anne ve baba) tarafından desteklenmesi çok önemlidir. Aşağıda çocuğunuzun alıcı ve ifade edici dil becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir:

1. **Çocuğunuzla sık sık konuşun ve konuşurken onunla göz teması kurun.** Bu sırada çocuğunuz mutluluğunu gösteren bazı sesler çıkarabilir. Bu seslere gülümseyerek ve yumuşak, sıcak bir ses tonu ile konuşmanızı devam ettirerek karşılık verin.
2. **Banyo, beslenme ve bez değişim zamanları çocuğunuzla iletişim kurmak için doğal ve çok değerli fırsatlardır.** Bu gibi bakım zamanlarında çocuğunuzla yaptığınız eylemi anlatarak konuşun. Örneğin "Şimdi bezi açıyorum." diyebilirsiniz.
3. **Çocuğunuzun vücut kısımlarını farklı ses tonları ile isimlendirerek (ör. burnuna dokunup "Burnun buradaymış. Peki kulakların neredeymiş?" vb. diyerek) oyun oynayabilir, dikkatini farklı ses tonlarına ve sözcüklere çekebilirsiniz.**

## SORU

*Çocuğunuzun tepkilerine bakarak neye gereksinim duyduğunu anlayabiliyor musunuz?*

4. **Çocuğunuzun uykuya geçiş ve beslenme zamanlarında ya da bez değişimi gerektiren durumlarda nasıl tepkiler verdiğini inceleyin.** Çocuğunuzdan gelen sinyalleri anlayabilmek gereksinimlerin anında karşılanması bakımından önemlidir. Gereksinimlerini ertelemekten kaçınmaya çalışın.
5. **Çocuğunuzun genel olarak bir mesajı ileten bir ses tonunu duyması ve kullanması için sizi izlemesi önemlidir.** Bu nedenle çocuğunuzla iletişim kurarken yüzünüzü görebilmesini ve yüz ifadenizin ona söylediklerinizle aynı mesajı iletmesini sağlayın. Örneğin anlattığınız durum şaşırmanızı gerektiriyorsa ses tonunuzu ve yüz ifadenizi buna uygun şekilde kullanın.
6. **Çocuğunuzun çıkardığı seslere, söylemeye çalıştıklarını tekrarlayarak ve onunla konuşarak yanıt verin.** Bu sohbete soru ve cevaplarla devam edin. Kullanacağınız ifadelerin çok uzun olmamasına dikkat edin.
7. **Çocuğunuza işitsel uyarandan açısından zengin bir ortam planlayın/düzenleyin.** Bu amaçla ses çıkaran çingirakları, yaşına uygun müzikli oyuncakları kullanabilirsiniz. Ayrıca çocuğunuzun uyanık olduğu zamanlarda günlük konuşmalarınızı duyacağı bir ortam oluşturun.

8. Büyük resimli, kalın ve az yapraklı kitaplardan edinerek bu kitaplardaki resimler hakkında çocuğunuzla konuşun.
9. Ce-e oyunu oynayın ve sizi taklit etmesi için onu yönlendirin.
10. Ayna karşısında, "... neredeymiş?" vb. sorular sorarak aynadaki görüntüsünü fark etmesi için onu destekleyin.

## Neler Öğrendik?

Yaşamın ilk aylarında gelişim ve öğrenme potansiyeli oldukça yüksektir. Bu süreçte gelişimsel gereksinimlerinin fark edilmesi ve uygun şekilde desteklenmesi büyük önem taşır. Gelişimi destekleyebilecek en etkili kaynak ise kuşkusuz anne-babalardır. Bu amaçla bu bölümde, 0-6 ayda fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

## Yararlanılan Kaynaklar

- (1) \_\_\_\_\_ Learn the Signs. Act Early. Centers for Disease Control and Prevention. cdc.gov/ActEarly
- (2) Betz, T. (2014). Risks in early childhood. Reconstructing notions of risk in political reports on children and childhood in Germany. *Child Indicators Research*, 7(4), 769-786.
- (3) Chiocca, E. M. (2010). *Advanced pediatric assessment*. Lippincott Williams & Wilkins.
- (4) Grenville, & Lanark. (2014). *Red Flags — for children birth to six years Early Identification in Leeds, A quick reference guide for early years professionals*. York Region Community and Health Services Department.
- (5) Ertem, I. O. (2012). *Developmental difficulties in early childhood: prevention, early identification, assessment and intervention in low-and middle-income countries: A review*. World Health Organization & UNICEF.
- (6) \_\_\_\_ (2018). *Early Childhood Care and Development Standards (0-3 years) in Ghana*. UNICEF Ghana, Department of Children of the Ministry of Gender, Children and Social Protection <https://nurturing-care.org/ecd-and-development-standards/>
- (7) Garvis, S., Pendergast, D., Twigg, D., Flückiger, B., Dachs, T., & Kanasa, H. (2012). *Evaluation of the implementation of the Victorian Early Years Learning and Development Framework: For all children from birth to eight years. Final Report*, Griffith University.
- (8) Hagan, J. F., Shaw, J. S., & Duncan, P. M. (2007). *Bright futures: Guidelines for health supervision of infants, children, and adolescents*. American Academy of Pediatrics.

# BÖLÜM 3

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU



**6-12 AY BEBEKLERİN FİZİKSEL,  
BİLİŞSEL, SOSYAL-DUYGUSAL  
VE DİL GELİŞİMLERİNİN  
DESTEKLENMESİ**



### Genel Amaç

Sevgili aileler; bu bölümün amacı ebeveynlerin 6-12 aylık bebeklerinin fiziksel-motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi vermek ve etkinlik örnekleri sunmaktır.

### Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- 6-12 ay aralığındaki bebeğin gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- Bebeğin gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 6-12 ayda fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ayda bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ayda sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 6-12 ayda dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.

### İçerik

1. Fiziksel/Motor Gelişimin Desteklenmesi
2. Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi
3. Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi
4. Dil Gelişiminin Desteklenmesi

### Açıklamalar

6-12 ayda bebeklerin yüksek gelişim ve öğrenme potansiyelinden yararlanmak büyük önem taşımaktadır. Bebekler, bu dönemde çevrelerindeki nesnelere üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmaya başlarlar. Nesnelere basit amaçlar doğrultusunda kullanmaya başladıkları gibi isteklerini belli etmek için ağlamak dışında pek çok yolu da etkili bir şekilde kullanabilirler. Bu süreçte tüm gelişim alanlarının birbiri ile etkileşim hâlinde olduğunu unutmamak gerekir. Bir başka deyişle gelişimin bir alanındaki gecikme ya da ilerleme bir başka gelişim alanında da gecikme ya da ilerleme yaşanmasına neden olabilecektir. Bu nedenle 6-12 aylık bebeklerin tüm gelişim alanlarının desteklenmesi büyük önem taşır. Gelişimin desteklenmesinde en etkili kaynak ise kuşkusuz anne babalardır. Bu noktadan hareketle bu bölümde anne babaların 6-12 aylık bebeklerinin farklı gelişim alanlarını desteklemek amacıyla kullanabilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Burada sunulan örnekler çerçevesinde siz de benzer etkinlikler planlayabilir ve uygulayabilirsiniz.

## Giriş

Bebeğin çevresi üzerinde fiziksel olarak daha fazla kontrol sağlamaya başladığı 6-12 ay aralığında amaçlı davranışlar görülmeye başlar. Böylece bilişsel gelişimde önemli bir gelişimsel ilerleme gerçekleşir. Hem fiziksel/motor gelişimdeki hem bilişsel gelişimdeki bu ilerlemeler bebeğin yakın çevresindeki yetişkinlerden diğer çocuk ve yetişkinlere yönelmesi için zemin oluşturur. Sosyal-duygusal gelişimdeki ilerlemelerin önünü açan bu gelişme dil becerilerinin gelişimine de katkıda bulunur. Bu bölümde, 6-12 aylık bebeğinizin tüm gelişim alanlarını destekleyebileceğiniz etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu bölümde sunulan örnekleri çocuğunuzun gereksinimlerini temel alarak uyarlayabilir, siz de farklı etkinlikler geliştirebilirsiniz.



## Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi

Yaşamın ilk altı ayında ilgisi yavaş yavaş çevresine yönelen bebekler, istemli hareketleri üzerinde de giderek daha fazla kontrol sağlamaya başlarlar. Bu duruma paralel olarak 6-12 aylık dönemde bebeklerin fiziksel etkinliklerinde belirgin bir artış gözlenir. Çevresini keşfederken artık daha aktif olan bebek belirli bir amaç doğrultusunda hareket etmeye başlar (1). Örneğin yakınındaki bir nesneye uzanmak için vücudunun konumunu uygun şekilde ayarlar, nesneye uzanır, onu kavrar ve eline aldığı nesneyi bir elinden diğerine geçirir (2). Uzanmak istediği nesnenin uzaklığına göre gerekirse emekleyerek ya da tutunarak nesneye doğru ilerler. Böylece kendisi için yeni ve büyük bir keşif alanı yaratır. Bu süreçte fiziksel-motor becerilerinin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Aşağıda çocuğunuzun fiziksel-motor becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Oyun ya da yemek zamanı gibi gün içinde çocuğunuzun alkışladığınız durumlarda onun sizi izlediğinden emin olun ve "Hadi, sen de alkışla." diyerek alkış hareketi yapması için onu teşvik edin.
2. Küçük bir plastik kabın içine bir miktar su koyarak sevdiği ve parmakları ile tutabileceği oyuncaklarından birkaçını suyun içine atın. Oyuncakların boyutlarına dikkat edin ve güvenlik açısından risk yaratmadığından emin olun. Çocuğunuzun küçük kabın içindeki su ile oynamasına izin verin ve suyu parmağınızla karıştırarak ona model olun. Ardından suyun içindeki oyuncaklardan birini başparmak ve diğer parmaklarınız ile tutarak yakalayın. Çocuğunuzun da bir başka oyuncuğu yakalaması için onu yönlendirin. Gerekirse elinden yumuşak bir şekilde tutarak oyuncakları yakalamasına yardımcı olun. Bu uygulamayı her iki eli için de tekrarlayın. Çocuğunuz oyuncakları yakaladıkça alkışlayın ve onu övün.
3. Beslenme sırasında çocuğunuzun ağız kapaklı bardaktan (bk. Resim 1) her iki eli ile tutarak su içmesine ve kaşık ile kendini beslemesine izin verin. Kaşığı ağızına götürme

sırasında püre gibi yarı katı ve sıcak olmayan gıdaları kullanmanızda yarar vardır. Çocuğunuzun kaşığı ağzına götürebilmesi için siz de yumuşak bir şekilde elinden tutarak yavaş yavaş kaşığı yönlendirebilirsiniz.



**Görsel 1 Betimleme:** Mor ve mavi renklerde, yanlarda iki tane tutma kulbu olan ortası şeffaf alıştırma bardağı

4. Giyinme-soyunma çocukların vücut parçalarını öğrenmeleri için önemli fırsatlar sunar. Bu amaçla çocuğünüzü giydirirken "Hadi kollarını uzat, kollarını yukarı kaldır, bacaklarını uzat." gibi destekleyici yönergeler verin.
5. Çocuğunuzla sık sık yerde zaman geçirin ve bu sırada zeminin onun için güvenli olduğundan emin olun. Halıda ve diğer zeminlerde hareket etmesine izin verin.
6. Çocuğünüzü sırtüstü yatırın ve sevdiği bir oyuncakını rahatlıkla ulaşamayacağı şekilde karnının üstüne koyun. Oyuncakla ulaşması için öne doğru yuvarlanmasını destekleyin.
7. Çocuğunuzun emeklemesi için dikkatini çekebilecek renkli oyuncakları zemine koyun ve emekleyerek ya da sürünerek oyuncaklara ulaşması için onu teşvik edin. Bu sırada oyuncakların ve zeminin güvenli ve temiz olduğundan emin olun.

## SORU

*Çocuğunuz nesnelere uzanıyor mu?*

1. Çocuğunuzun güvenli bir şekilde oturmasını sağladıktan sonra sevdiği bir oyuncakını dizinin üstüne koyun ve dikkatini bu oyuncakla çekerek oyuncakla uzanması için onu teşvik edin. Çocuğunuz oyuncakla uzandığında alkışlayarak onu ödüllendirin ve oyuncakla alarak alt bacak hizasına koyun. Çocuğunuz, oyuncakla uzandıktan sonra tekrar alkışlayın ve ona "Aferin, oyuncakla yakaladın." diyerek sevincinizi belli edin. Oyuncakla bir kez daha alarak çocuğunuzun ayak hizasına koyun ve oyuncakla uzanmasını sağlayın.

Çocuğunuz, oyuncağa uzandığında alkışlayarak “Aferin sana, yakaladın.” gibi ifadeler kullanarak onu pekiştirin. Bu uygulamayı diz hizasından ayak hizasına doğru vücudun sağ ve solu için tekrarlayın.

2. Çocuğunuzun bir eline sevdiği ve avuç içi ile kavrayabileceği bir oyuncağını verin. Bir süre bu oyuncak ile meşgul olmasına izin verin. Ardından oyuncağı tutmakta olduğu eline avuç içi ile kavrayabileceği bir başka oyuncağı uzatın. Çocuğunuzun elinde tutmakta olduğu oyuncağı boş olan eline aktararak sizin uzattığınız oyuncağı almasını sağlayın. Çocuğunuz, elindeki oyuncağı bir elinden diğerine kendiliğinden geçirmese siz onun elinin üzerinden yumuşak bir şekilde tutarak yavaş hareketlerle oyuncağı bir elinden diğerine geçirmesine yardımcı olun. Oyuncağı bir elinden diğerine geçirdikten sonra alkışlayarak onu övün ve her iki elindeki oyuncağı birbirine vurarak ses çıkarması ya da oyuncakları sallaması için onu yönlendirin. Aynı uygulamayı her iki eli için tekrarlayın.



## Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi

Bilişsel beceriler yaşla birlikte daha karmaşık hâle gelir. Fiziksel-motor becerilerdeki gelişimle çocuklar çevrelerini daha etkin bir şekilde keşfetmeye başlarlar. Böylece öğrenmeleri üzerinde etkili olan çok sayıda uyarana ulaşırlar (2). Bu dönemdeki bebekler artık çevre üzerinde yarattıkları etkinin sonuçlarının da farkında varmaya başlarlar ve amaçlı davranışlar gösterirler (3, 4). Örneğin uzaktaki bir oyuncağa ulaşmak için amaçlı olarak emeklerler, bir oyuncağı ses çıkarması için sallarlar. Gelecekteki daha ileri düzey bilişsel becerilerin temelini atıldığı bu dönemde sergilenen becerilerin yakından izlenmesi ve çocuğun içinde bulunduğu ortamda desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Aşağıda çocuğunuzun bilişsel becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Gün içinde oyun oynarken ya da beslenme ve banyo zamanı gibi rutinler sırasında yakınında bulunan nesnelere size vermesi için ona fırsat tanıyın. Örneğin oyun sırasında “Arabayı bana ver.”, beslenme sırasında “Kaşığı bana ver.” gibi yönergeler verebilirsiniz.
2. Çocuğunuzla konuşurken ona adıyla seslenin ve çevresindeki diğer kişilerin de ona adıyla seslenmesini isteyin.
3. Elinin üstünden yumuşak bir şekilde tutarak avuç içi ile kavradığı oyuncakları sallamasına yardımcı olun. Bu amaçla ses çıkaran oyuncaklardan yararlanabilirsiniz.
4. Çocuğunuz bu dönemde eline aldığı nesnelere fırlatma davranışı gösterebilir. Bu davranışları amaçlı davranışlara dönüştürmek bilişsel beceriler açısından önemlidir. Eline aldığı bir oyuncağı atarken bir kutu ile ona yardımcı olabilir, oyuncaklarını kutuya atması için onu yönlendirebilirsiniz.



**Görsel 2 Betimleme:** Masa üzerinde ters konumda olan bardaklarla nesne saklama oyunu oynayan anne ve kızı

5. İç içe geçen renkli plastik kapları kullanarak nesnelere saklama oyunları oynayabilirsiniz (bk. Resim 2). Bu amaçla iki kap arasından altında nesne olan kabı bulma oyunu ile başlayabilirsiniz. Elinize aldığınız nesneyi (ahşap küp, küçük top vb.) çocuğunuzun görebileceği şekilde iki kaptan birinin altına saklayın ve ona "... nerede?" sorusunu sorun. Çocuğunuz kendiliğinden bulamazsa elinden tutarak onu yönlendirin ve nesneyi bulduğu için onu alkışlayın. Aynı uygulamayı birkaç kez tekrarlayın. Çocuğunuz nesneyi bulmayı başardıkça kap sayısını artırabilirsiniz.
6. Çocuğunuzla gün içinde oyun oynarken top gibi yuvarlanabilen nesnelere de kullanmaya çalışın. Top yere düştüğünde ona gösterin ve "Top düştü, bak orada." gibi ifadeler kullanarak çocuğunuzun dikkatini düşen nesneye çekin. Benzer uygulamayı diğer oyuncağı ile de yapabilirsiniz. Örneğin oyuncak bebeğini elinden düşürdüğünde "Bebek nerede? Aaa buradaymış!" diyerek çocuğunuzun dikkatini oyuncağına çekebilirsiniz.
7. Çocuğunuzla kalın yapraklı ve bol resimli kitapları kullanarak etkileşimde bulunun. Kitap sayfalarındaki resimlere bakmasını sağlayın. Bu sırada sayfadaki resmi isimlendirmek yerine o sayfada neler olduğunu anlatın. Örneğin çocuğunuz kedi resminin olduğu bir

sayfaya bakıyorsa "Burada bir kedi varmış. Beyaz tüylü bir kedi. Tüyleri yumuşacıkmış. Sepetinde oturuyormuş. Miyav diyormuş." gibi daha detaylı ifadeler kullanın.

8. Kitaplarla etkileşimde bulunurken resimlere dokunmasına, vurmasına, sayfaları çevirmesine izin verin.
9. Birden fazla kişinin bulunduğu bir ortamda, "... (Çocuğun adı) anne nerede?" "... (Çocuğun adı) baba nerede?" vb. sorular sorun. Çocuğunuz diğer kişiler arasında size doğru bakarak ya da kolları ile uzanarak size tepkide bulunursa siz de gülümseyerek, alkışlayarak ve gerekirse kucağınıza alarak ona karşılık verin. Kendiliğinden size bakmaz ya da kolları ile uzanmazsa "Anne-baba burada." vb. ifadeler kullanarak dikkatini çekin.

## SORU

*Çocuğunuzla nesne saklama oyunu oynar mısınız?*

1. Çocuğunuzla karşılıklı oturun. Sevdiği bir oyuncakını (ör. yumuşak bir top ya da bebek) görebileceği şekilde örtünün altına saklayın ve "... nerede?" diye sorun. Kendiliğinden uzanıp örtüyü açarsa oyuncakı ona verin ve alkışlayarak ödüllendirin. Örtüye kendiliğinden uzanmazsa ellerinden yavaşça tutun ve örtüyü birlikte açarak oyuncakı ona verin ve onu alkışlayın. Aynı uygulamayı farklı nesnelere de tekrarlayın.

## Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi

Sosyal-duygusal becerilerin gelişimi diğer gelişim alanları ile yakından ilişkilidir (5). Artan fiziksel beceriler çocuğun yakın çevresindeki yetişkinlerden diğer çocuk ve yetişkinlere yönelmesi için zemin oluşturur. Bebekler bu dönemde öfke ve mutluluk gibi duygularını da daha açık bir şekilde göstermeye başlarlar. Ayrıca yetişkin ile daha yakın bir etkileşim kurmaya da adım atarlar. Yetişkinin baktığı yere bakmaya başlayarak onunla aynı nesne ya da durumla ilgilenirler. Bu beceriler toplumsallaşmaya doğru atılan önemli adımlardır (6). Aşağıda çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Çocuğunuz bu dönemde diğer insanların ilgilerini ve tepkilerini fark etmeye başlar. Bu nedenle sizin gözetiminizde diğer yetişkinler ile oyun oynamasına ve etkileşime girmesine izin verin.
2. Çocuğunuzla birlikte bulunduğunuz ortamdaki ayrılmaları gerektiğinde (kısa süreli odaya ayrılma ya da tam gün uzak kalmayı gerektiren iş yaşantısı gibi) nereye gittiğinizi ve geri döneceğinizi ona açıklayın.



3. Saklambaç ve nesne saklama oyunları oynayın. Saklambaç ya da nesne saklama oyunları kaybolan şeylerin yeniden ortaya çıktığını öğrenmesine yardımcı olur.
4. Oyun oynarken elindeki nesneye ya da birlikte oynadığınız oyuncağa bakmasını sağlayın. Kendiliğinden bakmıyorsa nesneye vurup ses çıkararak, elinden tutup uzanmasını ve dokunmasını sağlayarak ya da nesneyi onun baktığı yere doğru tutarak "Bak burada .... var." diyerek bakmasına yardımcı olun.
5. Beslenme, oyun ya da günün herhangi bir zamanında çocuğunuzun gülümsemesine siz de gülümseyerek karşılık verin. Gün içinde onunla gülümseyerek sıcak ve sakin bir ses tonu ile sık sık konuşun.
6. Bulduğunuz bir yerden ayrılırken "güle güle" anlamında el sallaması için onu teşvik edin. Kendiliğinden elini sallamazsa elinden tutarak yavaşça sallamasını sallayın.
7. Yeni edindiği ve yapmasını istediğiniz becerileri (topu yuvarlayarak atmak, bir kabın içine nesnelere atmak vb.) sergilediğinde dikkatinizi ona yöneltin ve onu övün.

### SORU

*Ayna karşısında oyun oynanır mı?*

Aynaya bakması ve kendisini incelemesi için çocuğunuza fırsat verin. Aynaya bakarken "Gözlerin nerede? Burnun nerede? Kulakların nerede?" gibi sorularla onu yönlendirebilirsiniz. (bk. Resim 3)



**Görsel 3 Betimleme:** Yerde aynaya yakın oturarak aynada kendini inceleyen çocuk



## Dil Gelişiminin Desteklenmesi

Dil becerileri birbiri üzerine inşa edilerek ilerler. Başlangıçta ses ve sessizliği ayırt edebilen bebek, zamanla çevresel seslerle insan sesini, hatta farklı sözcüklerin farklı anlamlarını ayırt etmeye ve kullanmaya başlar (2, 7). Bu süreçte çocuğunuzla sık ve anlamlı etkileşimlerde bulunmak, alıcı ve ifade edici dil becerilerini destekleyebilecek fırsatları fark etmek büyük önem taşımaktadır. Çocuğunuzun alıcı ve ifade edici dil becerilerini desteklerken aşağıda yer alan önerilerden yararlanabilirsiniz:

1. Çocuğunuza adı ile seslenmeniz dil becerilerinin gelişiminde önemlidir. Ona adı ile seslenin ve size bakıp, gülerek ya da hareketlenerek tepki verdiğinde siz de ona gülümseyerek ve sıcak bir ses tonu ile konuşmanıza devam ederek karşılık verin.
2. Çocuğunuzla konuşurken sık sık göz teması kurmaya çalışın. Onunla karşılıklı bir konuşmayı sürdürüyormuş gibi size baktığı ve dinlediği süre içinde konuşarak, size tepki verdiği durumlarda susup bekleyerek, mırıldanma benzeri sesleri sona erdiğinde ise tekrar konuşmaya devam ederek etkileşiminizi sürdürün.
3. Çocuğunuzla günlük rutinleriniz, beslenme ve bakım etkinlikleriniz sırasında sık sık konuşun. Bu konuşmalarda tanıdığı kişilerin ve nesnelerin isimlerine yer verin. Örneğin yemek sırasında "Şimdi kaşığı aldım. Bardağa uzanalım." gibi ifadeler kullanabilirsiniz. Zaman zaman söylediğiniz nesne yerine bir başka nesneye uzanarak (ör. "Kaşığa uzanayım." derken bilerek masadaki bir başka nesneye uzanmak) onu şaşırtabilir, yanlış nesneye uzandığınızı fark ettiğinde ona bakıp gülerek "Aaa, yanlış olmuş.! İşte ..... buradaymış." deyip ilgisini çekebilirsiniz.
4. Çocuğunuzunuzu kucağınıza alabilir ya da yan yana oturarak resimli kitaplara bakabilirsiniz. (Bk. Resim 4) Sık okuduğunuz, resimlerine baktığınız kitaplarda yer alan resimleri isimlendirin ve çocuğunuzdan sizin söylediğiniz resmi parmağı ile göstermesini isteyin. Örneğin okuduğunuz kitabın açık olan sayfasında bir ördek resmi varsa "Sarı ördek neredeymiş?" gibi bir soru yöneltebilirsiniz. Çocuğunuz kendiliğinden resmi göstermezse yavaş ve yumuşak bir şekilde parmağı ile resmi göstermesi için onu yönlendirin ve "İşte burada." diyerek onu övün.





**Görsel 4 Betimleme:** Bebeğiyle kitap okuyan anne

5. Çocuğunuzun sevdiği oyuncakları, rahatlıkla görebileceği ve onlara uzanabileceği mesafede yere koyun ve sizin söylediğiniz oyuncakı sepete atmasını isteyin. İstenen oyuncakı sepete attıkça alkışlayın ve onu övün.
6. Çocuğunuzun isteklerini ifade etmesi için parmağı ile göstermesine izin verin. Parmağı ile işaret ettiği nesneyi siz onun yerine isimlendirin. Örneğin “Oyuncağ arabasını işaret ediyorsa “Araba mı istiyorsun? İşte burada.” deyip arabayı ona verin.
7. Gün içinde istediği ve istemediği durumları, nesnelere ona sorarak “Hayır!” anlamında başını sallaması için fırsat yaratın. Bu amaçla, istediği bir oyuncakı gösterirken zaman zaman bir başka oyuncakı ona uzatarak, “Bunu mu istiyorsun?” deyip başını “Hayır!” anlamında sallamasını sağlayabilirsiniz.
8. Günlük iletişiminiz sırasında çevrede yer alan nesnelere hakkında onunla konuşun. Konuştuğunuz nesneyi işaret ederek onun da konuştuğunuz nesneye bakmasını sağlayın. Örneğin bahçede yer alan bir ağaç hakkında konuşuyorsanız ağacı parmağınızla işaret edin.
9. Çocuğunuzun çıkardığı sesleri dinleyin ve onlara çeşitli anlamlar yükleyerek, gerçek sözcüklere dönüştürerek ona söyleyin. Örneğin çocuğunuz yemek masasında mırıldanma benzeri sesleri çıkarıyorsa “Evet, mama yiyorsun, çok acıktın.” vb. ifadeler kullanarak dil becerilerini destekleyin.

10. Çocuğunuz “baba-anne” sözcüklerini kullandığında sıcak ve şefkatli bir ses tonu ile “Evet, anne-baba burada.” deyin. Çocuğunuzla göz teması kurarak onu destekleyin.

## SORU

### Çocuğunuz sizi taklit eder mi?

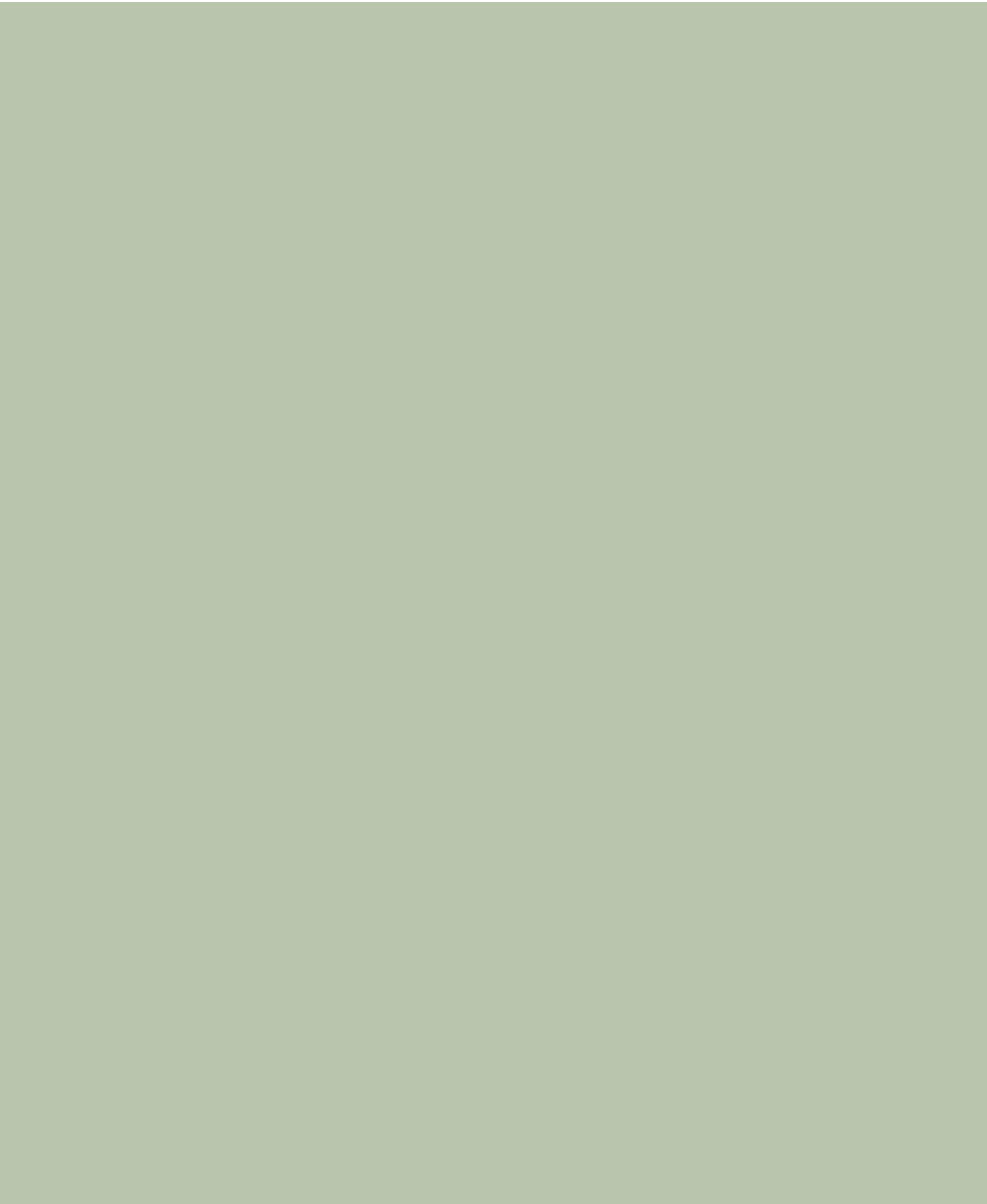
Çocuğunuzun bez değıştirme ve beslenme zamanı gibi yüz yüze olabileceğiniz bakım etkinlikleri sırasında öpücük atarak, dil çıkararak, yüzünüze şaşırma ifadesi vererek yaptığınız mimikleri izlemesine ve sizi taklit etmesine fırsat verin. Taklit etkinliklerini, alkışlamak, müzik eşliğinde sağa sola doğru sallanmak, elleri açıp kapatmak, otururken ayakları yere vurmak şeklinde de yapabilirsiniz.

## Neler Öğrendik?

6-12 ay, amaçlı davranışların görülmeye başlandığı ve gelişimsel açıdan önemli kazanımların gerçekleştiği bir dönemdir. Gelişim ve öğrenme hızının yüksek olduğu bu dönemde fiziksel-motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimdeki olası gecikmelerin önlenmesi için bebeğın anne ve babası tarafından desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla bu bölümde, 6-12 ayda fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

## Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Marcdante, K. J., & Kliegman, R. M. (2019). Nelson Essentials of Pediatrics, 8. Ed. Elsevier.
- (2) McDevitt, T. M., Ormrod, J. E., Cupit, G., Chandler, M., & Aloa, V. (2012). Child development and education. Pearson Higher Education AU.
- (3) Scharf, R. J., Scharf, G. J., & Stroustrup, A. (2016). Developmental Milestones. Pediatrics in Review, 37(1), 25–38. doi:10.1542/pir.2014-0103
- (4) Grenville, & Lanark. (2014). Red Flags — for children birth to six years Early Identification in Leeds, A quick reference guide for early years professionals. York Region Community and Health Services Department.
- (5) Grieshaber, S. (2010). Departures from tradition: The early years learning framework for Australia. International Journal of Child Care and Education Policy, 4(2), 33-44.
- (6) Chiocca, E. M. (2010). Advanced pediatric assessment. Lippincott Williams & Wilkins.
- (7) Ertem, I. O. (2012). Developmental difficulties in early childhood: prevention, early identification, assessment and intervention in low-and middle-income countries: A review. World Health Organization & UNICEF.



# BÖLÜM 4

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU



1-2 YAŞ (12-24 AY) ÇOCUKLARIN  
FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL,  
DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN  
DESTEKLENMESİ

### Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı ebeveynlerin 1-2 yaş (12-24 ay) grubu çocukların fiziksel-motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi vermek ve etkinlik örnekleri sunmaktır.

### Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- 1-2 yaş (12-24 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- Çocuğun gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 1-2 yaşta (12-24 ay) dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.

### İçerik

1. Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi
2. Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi
3. Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi
4. Dil Gelişiminin Desteklenmesi

### Açıklamalar

1-2 yaş dönemi, çocukların çevrelerindeki dünya hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olmaya, elde ettikleri bilgileri farklı durumlara uyarlayabilmeye ve düşüncelerini düzenleyebilmeye başladıkları dönemdir. Bu dönemde oyun çocukların en belirgin gereksinimleri olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda en etkili ve kalıcı öğrenme araçlarından biri olan oyunda çocuğun liderliğinin izlenmesi anahtar noktalardan biridir. Tüm gelişim alanlarının oyun yoluyla desteklenmesi mümkündür. Bu nedenle gün içinde yapılması planlanan birçok etkinliğin oyun yoluyla gerçekleştirilmesinde yarar vardır. Bu noktadan hareketle bu bölümde anne-babaların 1-2 yaş grubundaki çocuklarının farklı gelişim alanlarını desteklemek amacıyla kullanabilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Burada sunulan örnekler çerçevesinde siz de benzer etkinlikler planlayabilir ve uygulayabilirsiniz.



## Giriş

1-2 yaş dönemi, gelecekteki pek çok becerinin temellerinin atıldığı dönemlerden biridir. Birçok anne baba tarafından çok açık bir şekilde gözlenebilen yürüme, dengede durma, sözcükleri kullanma, diğer çocuklarla daha sık iletişim kurma gibi pek çok beceri bu dönemde edinebilir. Daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de gelişim alanları birbiriyle hemen hemen paralel bir şekilde ilerler. Bununla birlikte, gelişimin hızında bazı bireysel farklılıkların gözlenebileceğini de hatırlatmakta yarar vardır. Çocuğun anne baba ve diğer bireylerle etkileşimleri yoluyla öğrenmeye devam ettiği bu süreçte oyun temel araçlardan birini oluşturur. Bu bölümde, 1-2 yaş (12-24 ay) grubundaki çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyebileceğiniz etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu bölümde sunulan örnekleri çocuğunuzun gereksinimlerini temel alarak uyarlayabilir, siz de farklı etkinlikler geliştirebilirsiniz.

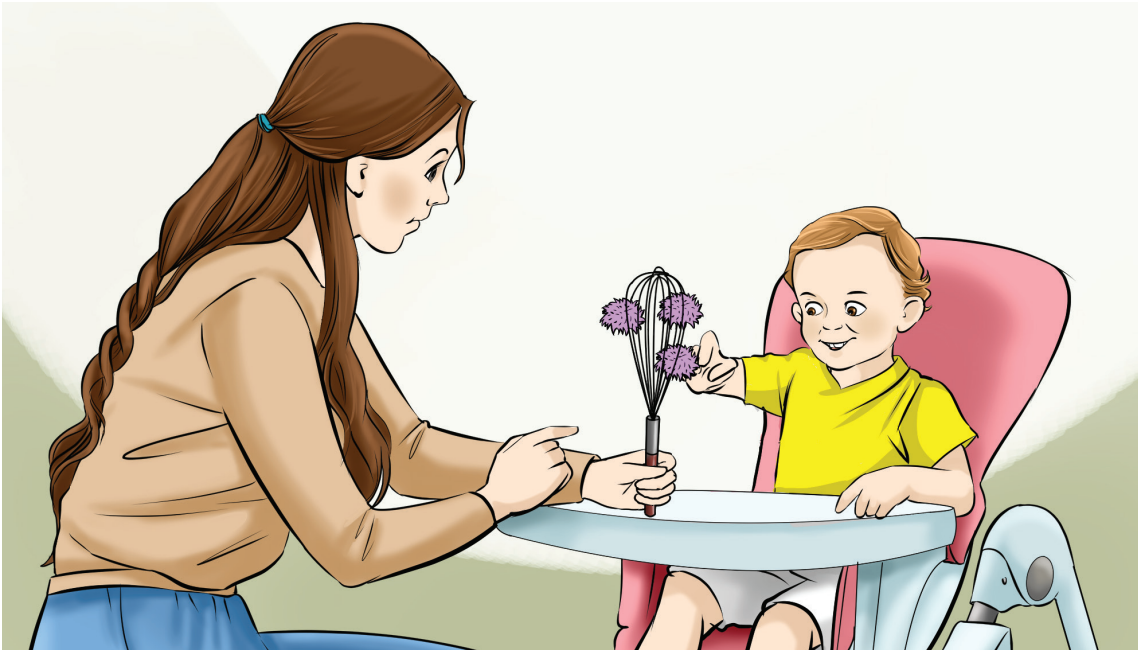


## Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi

1-2 yaş döneminde dengede durma, yürüme, tırmanma ve koşma gibi kaba motor becerilerin yanı sıra daha gelişmiş bir elle kavrama ve el-göz koordinasyonu gözlenir. Oldukça hızlı gerçekleşen bu değişim sırasında çocuklar hemen her şeyi kendi yöntemleri ve kendi belirledikleri zamanlarda yapmaktan hoşlanırlar. Örneğin istedikleri zaman çekmeceleri açıp içindekileri boşaltır, istedikleri zaman toplamaya çalışır, kimi zaman hızlıca vazgeçip bir başka odaya koşarlar. Vücut hareketleri üzerinde istemli bir kontrol sağlamaya başladıkları bu dönemde çocuklar, ev kazaları açısından da yüksek risk altındadırlar (1, 2). Bu nedenle fiziksel-motor becerileri desteklerken oynamak ve keşfetmek için onlara güvenli bir ortam oluşturmak son derece önemlidir. Aşağıda çocuğunuzun fiziksel-motor becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Çocuğunuzun sevdiği bir oyuncacı tırmanarak ulaşabileceği bir koltuğun üstüne koyun ve alması için onu teşvik edin. Bu sırada çevresinde ona zarar verebilecek herhangi bir eşya olmadığından emin olun.
2. Beslenme sırasında yarı katı yiyecekleri elleri ile kavramasına ve ağzına götürmesine izin verin.
3. Merdiven çıkmayı gerektiren durumlarda çocuğunuzun elinden tutarak ve her basamakta bekleyerek merdiven çıkmasına yardımcı olun.
4. İsteddiği bir kişinin yanına gitmek ya da istediği bir oyuncaca ulaşmak için yürümesini gerektirecek fırsatlar oluşturun. Bu amaçla sevdiği oyuncaklarını kısa bir mesafe de olsa yürümesini gerektirecek bir uzaklığa yerleştirebilir, güvenli olarak yürümesini destekleyebilirsiniz.
5. Oynadığı oyuncakları odanın bir ucuna yerleştireceğiniz bir kutuya atmasını sağlayarak eğilerek nesnelere yerden almasını ve yürümesini sağlayabilirsiniz.

6. Sıçramak çocuklar için oldukça keyifli bir etkinliktir. Bu amaçla, ayakta karşılıklı durarak çocuğunuzun ellerinden tutup müzik eşliğinde birlikte sıçrayabilirsiniz. Benzer uygulamayı yerde, halıda, çimde, kumda vb. farklı zeminlerde tekrarlayabilir, çocuğunuz başarı kazandıkça bir elinden tutarak sıçramasına yardımcı olabilir, giderek bağımsız olarak sıçramasını sağlayabilirsiniz.
7. Giyinme, soyunma ya da banyo sırasında "Kollarını uzat, bacaklarını uzat, ayaklarını uzat" vb. yönergeler vererek çocuğunuzun daha çok hareket etmesini sağlayabilirsiniz.
8. Bu dönemde çocuklar için doldurma-boşaltma oyunları oldukça keyiflidir. Bu amaçla çocuğunuzun oyuncaklarını ya da ona zarar vermeyecek büyüklükte ve özellikte olan çeşitli nesnelere (ör. kaşıkları, büyük yap-boz parçalarını) bir kabın içine koyabilir, önce çıkarmasını, ardından bir kaba koymasını isteyebilirsiniz. Çocuğunuz nesnelere kabın içinden çıkarırken "Çıkaralım." kabın içine atarken "İçine atalım." diyerek yapmakta olduğu eylemi ona açıklayın. Başlangıçta çocuğunuz tüm nesnelere aynı kaba koyarken zamanla aynı nesnelere aynı kutuya koyabilir. Örneğin kaşıkları bir kutuya, yap-bozları bir başka kutuya koyabilir.
9. Çocuğunuzun nesnelere baş ve işaret parmağı ile tutması için beslenme zamanından faydalanabilirsiniz. Bu amaçla baş ve işaret parmağı ile tutabileceği büyüklükte ve güvenlik açısından tehlike oluşturmayacak besinleri mama sandalyesine koyabilir, uzanıp baş ve işaret parmağı ile kavraması için onu yönlendirebilirsiniz. Ayrıca baş ve işaret parmağı ile nesnelere çekip çıkarmasını gerektiren bazı düzenlemeler de yapabilirsiniz. Resim 1'de bu amaçla evde yer alan malzemelerle yapabileceğiniz bir materyal sunulmuştur. Ponpon yerine ıslak mendil ya da artık kâğıtlardan yaptığınız topları da kullanabilirsiniz.



**Görsel 1 Betimleme:** Mama sandalyesindeki bebeğiyle baş ve işaret parmağını kullanarak nesne tutma etkinliği yapan anne

10. Beslenme zamanı pek çok becerinin edinimi için eşsiz fırsatlar sunar. Beslenme zamanı ve diğer zamanlarda çocuğunuzun çift kulplu ve kapaklı alıştırma bardağından su içmesine fırsat verin.
11. Nesnelere üst üste koymak el-göz koordinasyonunun gelişimi için önemlidir. Bu amaçla çocuğunuzun ahşap küpler ve renkli plastik kaplar gibi üst üste konulabilen nesnelere oynamasına ve bunlardan kule yapmasına izin verin. Bu sırada siz de etkinliğe katılabilir, çocuğunuz ile sıra ile küpleri ya da kapları üst üste koyup devirerek eğlenceli bir oyuna dönüştürebilirsiniz. Benzer uygulamayı küpleri ya da kapları peş peşe dizip yerde iterek de yapabilirsiniz.

## SORU

*Birlikte top oynar mısınız?*

Çocuğunuzdan yaklaşık üç adım uzakta durarak yumuşak topu onun ayaklarının önüne koyun ve size doğru atmasını sağlayın. Düşmesi hâlinde çevresinde ona zarar verebilecek herhangi bir eşya olmadığından emin olun, gerekirse yumuşak yastıkları kullanarak güvenli bir alan yaratabilirsiniz. Topa ayağıyla vurduğunda alkışlayın, "Aferin, çok güzel attın." diyerek siz de topa ayağınızla vurarak yavaşça ona doğru atın. Çocuğunuz bırakana kadar oyuna devam edebilir, başarı kazandıkça mesafeyi artırabilirsiniz. Benzer etkinliği iki elini ve kollarını kullanarak topu yuvarlaması için de tekrarlayabilirsiniz.

## SORU

*Karalama yapmak için çok mu erken?*

Karalama yapmak gelişimsel açıdan önem taşıyan becerilerin başında gelmektedir. Bu amaçla çocuğunuzun avuç içi ile kavrayabileceği kalınlıkta mümkünse ahşap ve silinebilir bir kalemle karalama yapmasına izin verin. Karalama yapabilmesi için zemine ya da duvara boyuna uygun olacak şekilde ve geniş bir alana kâğıt yapıştırabilirsiniz.

## Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi

Çocuklar 1-2 yaş döneminde çevrelerindeki dünya hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olmaya, elde ettikleri bilgileri farklı durumlara uyarlayabilmeye ve düşüncelerini düzenleyebil-



meye başlarlar. Bu dönemde oyun daha belirgin bir gereksinim olarak gözlenmeye başlar. Yürümenin edinilmesi ile birlikte çocuklar oyunu düşünme, anlama, iletişim kurma, hayal etme ve bir sonraki adımda neler olabileceğini çözme gibi farklı bilişsel becerilerde kullanırlar (2, 3, 4). Dolayısıyla bu dönemde çocukların bilişsel becerilerini desteklemenin temelinde oyun yer almaktadır. Çocuğunuzun bilişsel becerilerini desteklerken aşağıda yer alan önerilerden yararlanabilirsiniz:

1. Çocuğunuzun çeşitli oyuncaklarını renkli kapların, örtülerin altına saklayıp yerlerini değiştirerek saklama-bulma oyunları oynayın. Bu oyunları sıra ile oynayabilir, onun da nesnelere saklamasına izin verip siz bulmaya çalışabilirsiniz.
2. Çocuğunuzun oyuncakları ya da evde onun için tehlike oluşturmayacak nesnelere birbirine vurma, nesnelere kutunun içine atma ve kutudan çıkarma gibi oyunlar oynamasına izin verin. Bu oyunlar sırasında siz de onun yapmakta olduğu etkinliğe katılmaya çalışın. Örneğin çocuğunuz elindeki oyuncak kutunun içine atıyorsa siz de elinize bir oyuncak alın ve kutunun içine atın. Ardından çocuğunuza "Sıra sende." diyerek kutuya yeni bir oyuncak atmasını sağlayın. Çocuğunuz kutuya oyuncak attıktan sonra, "Şimdi sıra sende." diyerek tekrar sıra alın. Böylece oyun sırasında etkileşiminizi de devam ettirin.
3. Banyo ve giyinme sırasında çocuğunuzla vücut parçaları hakkında konuşun. Örneğin "Kolların nerede? Bacakların nerede?" diyebilirsiniz. Ayrıca müzik eşliğinde çocuğunuzla birlikte hareket edip, "Hadi! Kolları uzatalım, başımızı kaldıralım, ayaklarımızı uzatalım." vb. diyerek vücut parçalarını ayırt etmesini sağlayabilirsiniz.
4. Gün içinde gerçekleştirdiğiniz bakım etkinlikleri sırasında (beslenme sırasında masada duran kaşığı gösterip "Kaşığı bana ver." diyerek, su istediği zaman "Bardağını uzat." diyerek) bazı nesnelere çocuğunuzdan isteyerek hem etkinliklere katılımını hem de adını söylediğiniz nesneyi bulmasını sağlayabilirsiniz.
5. Oyun oynarken çocuğunuzun bakmakta olduğu nesnelere ve oyuncaklarla siz de ilgilenin. Onun gösterdiği oyuncaklara bakarak oyuncakla, nesne ile ne yapmakta olduğunu anlatın. Örneğin çocuğunuz küpleri üst üste koyuyorsa "Kocaman bir kule yapıyorsun. Aferin sana!" diyerek onunla ilgilendiğinizi gösterin.
6. Fotoğraflar çocuklar için oldukça etkileyici öğrenme materyalleridir. İki yaşından önce çocukların tablet, telefon ve televizyon gibi dijital ekranlardan uzak durmaları gerektiği için çocuğunuzun kendisinin yer aldığı bazı fotoğrafların çıktısını alın. Bu fotoğrafları çocuğunuzun rahatlıkla görebileceği şekilde tutun ve "... (çocuğunuzun adı) nerede?" diye sorun. Çocuğunuz kendi fotoğrafını ya da içinde yer aldığı fotoğrafta kendini gösterirse alkışlayarak onu ödüllendirin. Çocuğunuz fotoğrafta kendini göstermezse yavaş-



**Görsel 2 Betimleme:** Bir mutfakta, ellerinde yiyecekler ile birbirlerine bakarak gülümseyen baba kız

ça parmağından tutup fotoğrafın üzerine koyun ve "İşte burada!" diyerek yanıtlayın. Benzer uygulamayı ayna karşısında kendini göstermesini isteyerek de tekrarlayabilirsiniz.

7. Günlük etkileşimleriniz sırasında çocuğunuzdan basit isteklerde bulunun. Örneğin giyinme sırasında kıyafetlerini size uzatmasını ya da oyun sırasında yere oturmasını isteyebilirsiniz.
8. Çocuğunuzun benzer olan nesnelere eşleştirmesi yaklaşık olarak 18 aydan sonra bilişsel açıdan önem taşıyan becerilerden biridir. Bu amaçla çocuğunuzun evde sık karşılaştığı nesnelere bakmasını sağlayın. Kaşık, plastik bardak, oyuncak bebek gibi çeşitli nesnelere bakmasını sağlayın. Ardından yerde duran nesnelere benzer olan bir nesneyi (ör. yerde duran kaşığa benzer olan bir kaşığı) elinize alın ve çocuğunuzdan elinizde bulunan nesneye bakmasını isteyin. Çocuğunuza yerdeki nesnelere göstererek "Aynısını ver." deyin. Çocuğunuz kendiliğinden yerdeki nesnelere bakmasını yapamazsa elinden tutarak doğru nesne ile eşleştirmesine yardımcı olun ve "İşte burada, bunlar aynı." diyerek açıklayın. Benzer uygulamayı farklı nesnelere eşleştirerek de tekrarlayın.
9. Çocuğunuzun oyunlarında bebeğini besleme, araba sürme gibi hayalî durumlara yer verip vermediğini izleyin. Gerekirse çocuğunuzun görebileceği şekilde siz oyuncak bebeğini uyutarak, besleyerek ya da arabayı sürerek ona model olun.
10. Günlük bakım etkinlikleriniz sırasında kullandığınız çeşitli nesnelere ne amaçla ve nasıl kullandığınızı çocuğunuza anlatın ve etkinliğin bir kısmını kendisinin yapmasına izin

verin. Banyo sırasında “Şimdi saçlarımızı yıkıyoruz. Bunun için şampuan sürüyoruz, saçlarını tararken “Şimdi saçlarını tarıyoruz.” ya da beslenme sırasında “Suyu bardakla içiyorsun.” gibi cümleler kurabilirsiniz. Ardından saçlarına uzanarak dokunmasına, bir kısmını kendisinin taramasına ya beslenme sırasında alıştırmaya bardağından su içmesine izin verin.

## Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi

Çocukların yürümeye başladıkları bu dönem kendilerinin bakım verenden ayrı bir insan olduğunu anlamalarının da belirgin bir başlangıcıdır. Bir yandan diğer çocuklarla ve yetişkinlerle daha çok ve bilinçli bir şekilde iletişim kurmaya yönelen çocuklar, bir yandan da bakım verenden (anneden) ayrılma konusunda kaygı yaşayabilirler (5, 6). Ayrıca bu dönemde çocuklar mutluluk ve üzüntü gibi duyguları davranışları ile daha açık bir şekilde gösterebilir, diğer insanların mutlu ya da üzgün olduğunu anlayabilirler (7). Sağlıklı bir sosyal-duygusal gelişim diğer gelişim alanlarında da ilerlemenin kapısını aralayacağından yaşamın erken dönemlerinden itibaren bu gelişim alanının desteklenmesi önemlidir. Çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklerken aşağıda yer alan önerilerden yararlanabilirsiniz:

1. Bu dönemdeki çocuklar aynı alanı paylaşsalar bile birlikte oyun oynamak yerine bağımsız olarak oyun oynarlar, ancak çocukların birbirleri ile etkileşimde bulunmaları, birbirlerinin oyunlarını izlemeleri önemlidir. Bu nedenle çocuğunuzun diğer çocuklarla aynı ortamda bulunmasını sağlayıcı bazı düzenlemeler yapın. Parkta kum havuzu ya da diğer alanları bu amaçla kullanabilirsiniz.
2. Çocuğunuz sizden fiziksel olarak uzaklaştığında kaygılanıp ağlayabilir. Bu durumda tepkisiz kalmak yerine, yumuşak bir ses tonu ile “Buradayım, yanındayım.” gibi ifadeler kullanarak ve ona dokunarak varlığını hissettirin.
3. Çocuğunuzun hayalî oyunlar oynamaya başladığı bu dönemde sizi taklit ettiği davranışları gözleyebilirsiniz. Gelişimsel açıdan büyük önem taşıyan taklit becerilerini desteklemek için oyun sırasında çocuğunuzla telefonla konuşuyormuş gibi yapabilirsiniz.
4. Çocuğunuzun işaret ettiği nesnelere isimlendirin ve “Evet, orada .... var. .... mı istiyorsun?” gibi ifadelerle onun isteklerini seslendirin.
5. Öğrenmede motivasyon önem taşır. Çocukların birçok beceriyi edinmesinde de alkış ve sözel övgüler önemli rol oynar. Çocuğunuzun başarılı bir şekilde yaptığı denemeleri sözel olarak övün ve onu alkışlayın. Örneğin oyun sırasında bir kabın içindekileri boşaltıyorsa “Aferin sana, bütün oyuncakları boşalttın.” diyerek onu alkışlayın. Böylece çocuğunuzun aynı davranışı daha sonra tekrarlama olasılığı artacaktır.
6. Çocuğunuzla kitap okurken resimlerde yer alan kişilerin, hayvanların duyguları hakkında konuşun ve yüz ifadesini taklit etmesini sağlayın. Örneğin okuduğunuz kitapta gülen bir ördek varsa “Burada mutlu bir ördek var. Bak gülüyor. Hadi sen de gül bakalım.” deyin.



**Görsel 3 Betimleme:** Buğday tarlasında başakların içinde bebeğini kucağına almış anne ve işaret parmağı ile bir yeri işaret eden bebeği

7. Çocuğunuzun oyuncakları arasından seçtiği bir oyuncakla oynaması için fırsat yaratın. Bu amaçla birkaç oyuncakı ona sunup hangisi ile oynamak istediğini sorabilirsiniz. Çocuğunuzun seçtiği oyuncakla oynamak için ona katılmanız oyunu başlatması için yardımcı olabilir.

## Dil Gelişiminin Desteklenmesi

Genel olarak dil becerileri gelişimdeki diğer değişikliklerin aynasıdır. Özellikle yürümenin edinilmesi ile çocuklar çevrelerindeki pek çok şeyi göstermeye ve adlandırmaya başlarlar. Bu dönemde çocukların yetişkinler ve diğer çocuklar ile etkileşimde bulunarak anladıkları ve kullandıkları sözcüklerin sayısında önemli bir artış gözlenir (8, 9). Aşağıda çocuğunuzun dil becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir:

1. Resimli kitaplar dil gelişimini desteklemek için kullanabileceğiniz en zengin ve nitelikli uyarıların başında gelmektedir. Çocuğunuzla resimli kitapların sayfalarında yer alan resimleri ve yazıları inceleyin. Resimler hakkında konuşun ve bu sırada çocuğunuzun sözel tepkilerini dikkatle dinleyin. Çıkardığı sesleri ve az sayıda da olsa söylediği sözcükleri onaylayarak onu pekiştirin.
2. Çocuğunuzla kitap okumadan önce ona iki kitap uzatıp iki kitap arasından birini seçmesini isteyin. Zamanla "Hangi kitabı okuyalım? Hadi getir bakalım." diyerek çocuğunuzun kendi kitapları arasından bağımsız olarak seçim yapmasını sağlayabilirsiniz.
3. Resimli kitapları okurken çocuğunuzun da resimlere dokunmasına, sayfaları çevirmesine izin verin. Bu sırada "Sayfayı çevir." diyerek ya da dokunduğu resmi isimlendirerek (Ço-



cuğunuz sayfadaki kuş resmini gösterdiğinde “Evet, bu bir kuş.” diyerek isimlendirebilirsiniz.) alıcı dil becerilerini destekleyebilirsiniz.

4. Çocuğunuzun sevdiği bir oyuncacı ya da oynamaktan keyif aldığı bir nesneyi (ör. mama kaşığı) örtünün altına saklamasını, örtünün üstüne koymasını, bir kabın içine atmasını ve kabın dışına çıkarmasını isteyin. Bu uygulamayı farklı nesnelere ile tekrarlayın.
5. Günlük etkinlikleriniz sırasında çocuğunuzdan sık kullandığınız bazı nesnelere getirmesini isteyin. Örneğin “Saçlarını tarayalım. Hadi tarağını getir.” veya “Bu resmi boyamak için boyalarını getir.” diyebilirsiniz. Çocuğunuz başarı kazandıkça daha çok aşamadan oluşan yönergeler verebilirsiniz. Örneğin “Otur ve tarağı bana ver.” veya “Boyana al ve yanıma otur.” diyebilirsiniz.
6. Çocuğunuzun sözcükleri kullanması için fırsat yaratmanız önemlidir. Bu amaçla öncelikle iyi bir dinleyici olmalısınız. Çocuğunuzun oyun ve diğer etkinlikler sırasında yaptığı mırıldanmaları, zaman zaman kullandığı sözcükleri fark etmeye çalışın ve gün içinde siz de çocuğunuzla sık sık konuşun. Çocuğunuzla konuşurken kullandığınız ifadelerin onun anladığı ve kullandığı sözcükleri de içermesine özen gösterin.
7. Çocuğunuzla sık okuduğunuz kitaplar onun çeşitli sözcükleri öğrenmesi için önemli fırsatlar sunar. Bu amaçla onun sevdiği bir kitabı sık sık okumaya dikkat edin.



## SORU

*Aynı kitabın birkaç kere okunmasını isterse ne yapmalı?*

Çocuklar bu dönemde tekrarlayan etkinliklerden keyif alırlar. Bu durum yeni sözcüklerin öğrenilmesi için fırsat sunar. Aynı kitabı bir hafta boyunca üç-dört kez ya da gün içinde birkaç kez okuyarak (anlatarak) çocuğunuzun kitabı okurken (anlatırken) kullandığınız ifadelerine aşina olmasını sağlayabilirsiniz. Çocuğunuz kitaptaki sözcüklere yeterince aşina olduğunda ise bazı resimleri anlatırken bir süre durabilir, çocuğunuzun çeşitli sesler ya da sözcükleri kullanarak size eşlik etmesini ve resimleri isimlendirmesini bekleyebilirsiniz.

## Neler Öğrendik?

Çocukların çevre üzerinde giderek daha etkili olmaya, akranları ile daha sık iletişim kurmaya ve bazı sözcükleri kullanmaya başladıkları bu dönem, yeni öğrenme yollarını keşfetmeleri için de eşsiz fırsatlar sunar. Bu süreçte gelişimsel gereksinimlerinin fark edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla bu bölümde, 1-2 yaşta (12-24 ay) fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

## Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., ... & Grantham-McGregor, S. (2017). Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee: Early childhood development coming of age: Science through the life course. *The Lancet*, 389(10064), 77-90.
- (2) Chiocca, E. M. (2010). *Advanced pediatric assessment*. Lippincott Williams & Wilkins.
- (3) Grenville, & Lanark. (2014). *Red Flags — for children birth to six years. Early Identification in Leeds: A quick reference guide for early years professionals*. York Region Community and Health Services Department.
- (4) Hagan, J. F., Shaw, J. S., & Duncan, P. M. (2007). *Bright futures: Guidelines for health supervision of infants, children, and adolescents*. American Academy of Pediatrics.
- (5) Lubeck, S. (2001). Early childhood education and care in cross-national perspective: Introduction. *Phi Delta Kappan*, 83(3), 213-215.
- (6) Marcdante, K. J., & Kliegman, R. M. (2019). *Nelson Essentials of Pediatrics (8. Ed.)*. Elsevier.
- (7) McDevitt, T. M., Ormrod, J. E., Cupit, G., Chandler, M., & Aloa, V. (2012). *Child development and education*. Pearson Higher Education AU.
- (8) Zion, M. M. (2007). *Helping children with nonverbal learning disabilities to flourish: A guide for parents and professionals*. Jessica Kingsley Publishers.
- (9) Topbaş, S.S., Maviş, İ. (2004). *Dil ve Konuşma Bozuklukları İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü*. Ankara: Karatepe Yayınları.



# BÖLÜM 5

Prof. Dr. Gözde AKOĞLU



**2-3 YAŞ (24-36 AY) ÇOCUKLARIN  
FİZİKSEL, BİLİŞSEL, SOSYAL-  
DUYGUSAL VE DİL GELİŞİMLERİNİN  
DESTEKLENMESİ**



## Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; ebeveynlerin 2-3 yaş (24-36 ay) grubu çocukların fiziksel-motor gelişim, bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi vermek ve etkinlik örnekleri sunmaktır.

## Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- 2-3 yaş (24-36 ay) aralığındaki çocuğun gelişimsel gereksinimlerinin farkında olur.
- Çocuğun gelişimsel gereksinimlerine göre etkinlik seçer.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) fiziksel/motor gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) bilişsel gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) sosyal-duygusal gelişimi destekleyici etkinlikler uygular.
- 2-3 yaşta (24-36 ay) dil gelişimini destekleyici etkinlikler uygular.

## İçerik

1. Fiziksel/Motor Gelişimin Desteklenmesi
2. Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi
3. Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi
4. Dil Gelişiminin Desteklenmesi

## Açıklamalar

2-3 yaş, çocukların bilişsel becerileri başta olmak üzere, fiziksel-motor, sosyal-duygusal ve dil becerilerinin hızla geliştiği bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde dili daha etkili kullanabilmekte, gereksinimleri sözel olarak anlatabilmekte ve akranları ile daha fazla vakit geçirebilmektedirler. Oyun becerilerinde belirgin bir değişimin gözlemlendiği bu dönemde tüm



gelişim alanlarının desteklenmesi büyük önem taşır. Bu noktadan hareketle bu bölümde anne babaların 2-3 yaş grubundaki çocuklarının farklı gelişim alanlarını desteklemek amacıyla kullanabilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Burada sunulan örnekler çerçevesinde siz de benzer etkinlikler planlayabilir ve uygulayabilirsiniz.

## Giriş

2-3 yaş döneminde gelecekteki pek çok beceriye temel oluşturan beceriler edinilir. Çocukların gelişim hızlarında bazı farklılıklar gözlemlense de gelişim alanları birbiriyle hemen hemen

paralel bir şekilde ilerler. Çocuğun anne baba ve diğer yetişkinler kadar akranları ile etkileşiminin belirgin bir artış gösterdiği bu dönemde gelişimin çok yönlü bir şekilde desteklenmesi büyük önem taşır. Bu bölümde, 2-3 yaş (24-36 ay) grubundaki çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyebileceğiniz etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu bölümde sunulan örnekleri çocuğunuzun gereksinimlerini temel alarak uyarlayabilir, siz de farklı etkinlikler geliştirebilirsiniz.

## Fiziksel-Motor Gelişimin Desteklenmesi

2-3 yaş çocukların giderek daha bağımsız hareket becerileri geliştirdikleri ve gelişimde önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde çocukların gerek kaba gerek ince motor becerilerinde belirgin değişimler gözlenir. Ayrıca yürüme ve koşma gibi harekete dayalı bağımsızlık istekleri diğer gelişim alanlarında da kendini gösterir (1). Bu dönemde edinilen pek çok fiziksel-motor beceri gelecekteki bağımsız yaşam becerilerinin kazanılması bakımından da önem taşımaktadır. Çocuğunuzun fiziksel-motor becerilerini desteklerken aşağıda yer alan önerilerden yararlanabilirsiniz:

1. Çocuğunuzun bağımsız olarak yürümesi için evde ve dışarıda fırsatlar oluşturun. Bu amaçla çocuğunuzun uzaktaki bir nesneyi getirmesini (Örneğin "Bana odadaki arabayı getir." diyebilirsiniz.) veya elindeki nesneyi bir başkasına vermesini (Örneğin "Topu abine götür." diyebilirsiniz.) isteyebilirsiniz.
2. Tırmanmak, koşmak ve zıplamak bu dönemdeki çocukların sıkça tekrarlamak istedikleri hareketler arasındadır. Bu hareketlerin kazanılmasını desteklemek için müzikten yararlanabilirsiniz. Çocuğunuzun hızlanan ve yavaşlayan bir müziğin ritmine uygun olarak koşmasını ve kısa bir mesafeye zıplamasını sağlayabilirsiniz. Ayrıca bu etkinliği geri geri yürüme becerisini ekleyerek de genişletebilirsiniz. Bu tür oyunlarda çocuğunuza model olmanız önemlidir. Bu nedenle çocuğunuzla birlikte siz de müzik eşliğinde bu hareketleri yaparak ona yardımcı olmalısınız.
3. Çocuğunuzun iki eli ile tutabileceği büyüklükte ve ağır olmayan bir topa oynaması için fırsat yaratın. Topu başının üzerinden atmasını ve ayağıyla topa vurmasını sağlamak için birlikte top oyunları oynayın. Bu oyunları parkta akranları ile de tekrarlamasını sağlayın.
4. Merdiven inip çıkarken tırabzandan tutunarak bağımsız hareket etmesi için onu yönlendirin. Bu sırada yanında durarak gerektiğinde siz de ona destek olun.
5. Çocuğunuzla karşılıklı olarak ayakta durun. Bir ayağınızı dizinizi kendinize doğru çekerek yerden bir miktar kaldırmak. Aynı hareketi çocuğunuzun da yapmasını sağlayın. Başlangıçta 3 ya da 5 saniye gibi kısa sürelerle başlayın ve her iki ayak için de aynı uygulamayı yapın. Bu uygulamayı karşılıklı bir denge oyununa dönüştürün. Bu amaçla "Kim daha uzun süre duracak? Alkış yapınca ayak değiştiriyoruz." deyip sizinle birlikte tek ayak üzerinde durmasını isteyin ve alkışlayınca ayağınızı değiştirin..

6. Çocuğunuzun karalama yapabilmesi için zemine ya da duvara boyuna uygun olacak şekilde ve geniş bir alana kâğıt yapıştırın. Kalın gövdeli ve kalın uçlu boyalar ile karalama yapmasına izin verin. Ayrıca sizin gözetiminizde park gibi alanlarda toprağı karıştırmasını ve ağaç dalı gibi malzemeler ile karalama hareketleri yapmasını teşvik edin.



**Görsel 1 Betimleme:** Parke zemin üzerine oyuncak ayısıyla birlikte yatarak beyaz büyük resim sayfası üzerine renkli boya kalemleriyle ev ve bulut resimleri çizen 2-3 yaşlarında bir kız çocuğı

7. Çocuğunuzun plastik kapları ya da ahşap küpleri üst üste dizmesi için ona yardımcı olun. Bu amaçla birlikte bir kule yapabilir, ardından bu kuleyi devirebilir ve tekrar yapmasını isteyebilirsiniz.
8. Fermuar açma, (bağciksız) ayakkabı çıkartma gibi günlük yaşamda sıkça karşılaşılan durumları öğrenme fırsatı olarak değerlendirin. Bu amaçla, çocuğunuzun kıyafetlerini değiştirirken "Hadi bakalım, şimdi montunun fermuarını sen aç." ya da "Ayakkabılarını sen çıkart." gibi yönlendirmelerde bulunabilirsiniz. Zorlandığı durumlarda elinizle yavaş ve yumuşak bir şekilde yönlendirerek destek olabilirsiniz.

## SORU

*Kendi başına yapmak istediğı şeyler için ona fırsat veriyor musunuz?*

Çocuklar bu dönemde birçok beceriyi yardımsız sergilemek isterler. Gün içinde kapının kolunu çevirmesine, kitap okurken sayfaları çevirmesine ve ellerini yıkayıp kurulama gibi günlük yaşamda sık karşılaşılabileceğı durumları bir öğrenme fırsatına dönüştürün ve ona denemesi için fırsat verin.

## Bilişsel Gelişimin Desteklenmesi

2-3 yaş dönemi çocukların farklı kavramları anlamaya, günlük olayları anlamlandırmaya başladıkları, problem çözme ve bellek becerilerinin oldukça hızlı geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar yeni denemeler yaparak öğrendiklerini yorumlamaya ve oldukça zengin bir hayal gücüne sahip olmaya başlarlar (1, 2). Çocukların beyin gelişimlerinin çok hızlı olduğu bu dönemde nitelikli uyarılar ile desteklenmeleri çok önemlidir. Aşağıda çocuğunuzun bilişsel becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Çocuklar bu dönemde resimler ile gerçek nesnelere eşleştirebilirler. Bu beceriyi desteklemek için kitaplardan yararlanabilirsiniz. Okuduğunuz kitaptaki bir resmi işaret ederek resimde yer alan nesne ile bulunduğunuz ortamdaki nesneyi eşleştirmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin okuduğunuz sayfada bir bardak resmi varsa "Bak, bu resimde bir bardak var. Bizim evimizde bardak var mı? Nerede? Hadi bulalım." diyebilirsiniz.
2. Oyuncaklarını toplarken "büyük" olanları bir kutuya "küçük" olanları bir kutuya atmasını sağlayarak bu kavramların edinimini destekleyebilirsiniz. Ayrıca atık kâğıtlardan büyük ve küçük toplar yapabilir, bunları büyüklüklerine göre sıralamasını isteyebilirsiniz.
3. Çocuğunuzla gün içinde farklı oyunlar sırasında bazı şarkıları ya da tekerlemeleri tekrarlayın. Çocuğunuz tekerleme ya da şarkıya aşina hâle geldiğinde tekerlemenin ya da şarkının başlangıcını söyleyin ve bir sonraki bölüme geçmeden önce duraklayarak onun söylemesini isteyin.
4. Çocuğunuzun yapbozlar ile vakit geçirmesini sağlayın. Bu amaçla siz de bir yapboz oluşturabilirsiniz. Gazete ya da dergiden kestiğiniz belirgin bir resmi (ör. çocuğunuzun tanıdığı bir hayvanın resmi) dört eşit parçaya kesin. Önce parçaları siz birleştirerek resmi bütün olarak görmesini sağlayın. Ardından parçaları karıştırarak çocuğunuzun yapbozu tamamlamasını isteyin. Gereken durumlarda yönlendirerek ona yardımcı olun.
5. Çocuğunuzun oynamakta olduğu oyunları izleyin ve oyunu yönlendirmeden evcilik gibi hayalî oyunlara dâhil olmaya çalışın.
6. Evdeki çeşitli nesnelere, oyuncakları ya da günlük yaşam etkinlikleri sırasında ortaya çıkan durumları değerlendirerek öğrenme fırsatları yaratabilirsiniz. Çocuğunuzun renkleri eşleştirmesini sağlamak için çamaşırları toplarken elinizde biriken mandalları ona uzatabilir, söylediğiniz renkteki mandalları kutuya koymasını (Kırmızı mandalları kutuya koy.), diğer renkleri ise mandal torbasına atmasını isteyebilirsiniz. Ayrıca kırmızı mandalları saymasını isteyerek sayı sayma becerisini de destekleyebilirsiniz. Bu noktada üçe kadar saymasının yeterli olacağını hatırlatmakta yarar vardır. Benzer renk eşleştirme ve ayırt etme etkinliklerini oyuncaklarını toplarken ya da kıyafetlerini hazırlarken de yapabilirsiniz.
7. Çevrenizde karşılaştığınız rakamları çocuğunuzun da görebileceği ve duyabileceği şekilde isimlendirin ve ondan da tekrar etmesini isteyin. Bu amaçla durak





tabelalarında, reklam panolarında, market broşürlerinde ve telefon numaralarında yer alan rakamları çocuğunuza gösterip isimlendirin.

### SORU

*Kitapları incelemek için zaman ayırıyor musunuz?*

Kitaplar çocukların hem sözcük dağarcıklarını hem bilişsel becerilerini geliştiren en önemli kaynaklardır. Çocuğunuza gün içinde sık sık kitapları inceleme fırsatı verin. Sayfalarını çevirmesine, resimlerine uzun süre bakmasına, sayfalara dokunmasına izin verin. Ayrıca "Burada ne var?" diyerek kitaptaki bazı resimleri işaret edin ve isimlendirmesini isteyin.



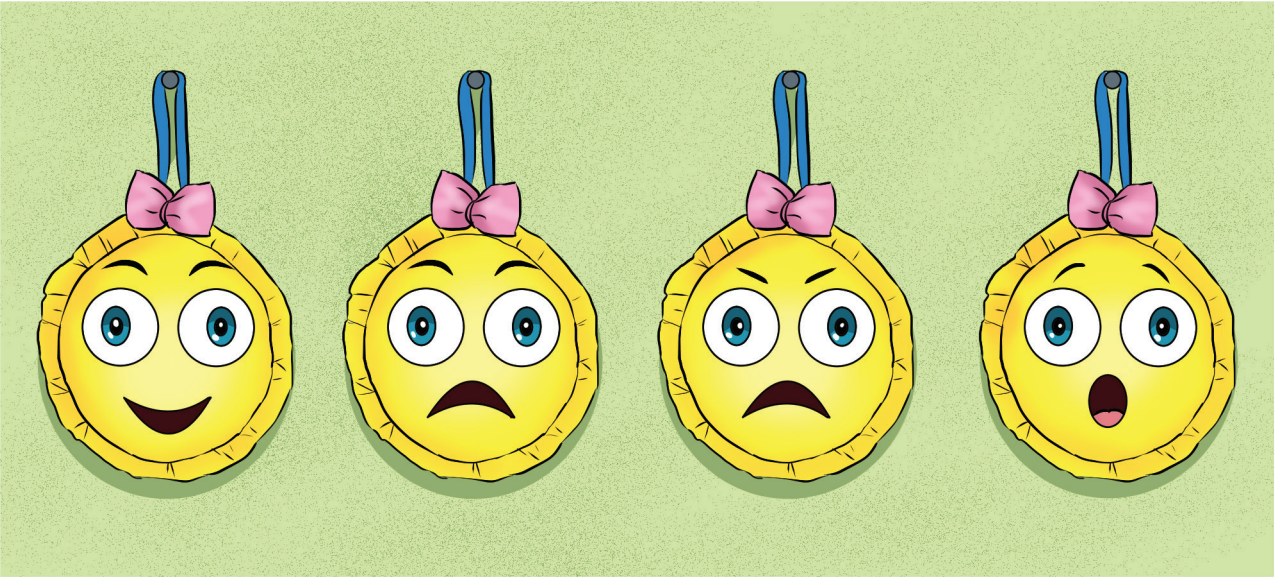
**Görsel 2 Betimleme:** Yere yüzüstü uzanarak bebeğine sarılıp birlikte kitap inceleyen baba

### Sosyal-Duygusal Gelişimin Desteklenmesi

Çocukların çevrelerindeki diğer insanlar ile daha fazla etkileşimde bulunmaya başladıkları bu dönemde duygularını da daha açık bir şekilde ifade edebildikleri gözlenir. Ayrıca hayalî oyunlarında da belirgin bir ilerleme söz konusudur (3, 4). Dolayısıyla bu dönemde çocukların oyun ve diğer sosyal bağlamlarda sosyal ve duygusal becerilerinin desteklenmesi büyük önem taşır. Aşağıda çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklerken yararlanabileceğiniz bazı önerilere yer verilmiştir.

1. Çocuğunuzun diğer çocuklar ile birlikte zaman geçirebileceği ve oyun oynayabileceği ortamlar yaratmaya çalışın. Bu amaçla çocuğunuzun parkta yaşadığı olan çocuklarla etkileşime girmesine yardımcı olabilirsiniz.

2. Çocuğunuzla oynadığınız oyunlar sırasında sıra almaya dayalı bazı düzenlemeler yapın. Örneğin: Küplerden bir kule yapıyorsanız "Önce sen bir küp koy, şimdi sıra bende. Ben bir küp koydum, sıra sende..." diyerek oyun sırasında beklemesini ve sıra almasını sağlayabilirsiniz. Ayrıca parkta ya da diğer çocuklarla bir araya geldiği diğer durumlarda da sıra alma becerisini pekiştirebilirsiniz. Örneğin "Salıncakta arkadaşın var. Bekle. Arkadaşın indikten sonra sıra sende." diyebilirsiniz.
3. Duygu ile yüz ifadesini eşleştirmeye yönelik oyunlar oynayabilirsiniz. Bu amaçla Resim 3'te yer alan görsele benzer bir materyal kullanabilir ya da kendiniz çizerek benzer bir materyal oluşturabilirsiniz. Materyalde yer alan yüz ifadelerini kestikten sonra çocuğunuza bir duygu söyleyip (ör. mutluluk) bu ifadeyi bulmasını, ardından boş yüz ifadesinin içine yerleştirmesini isteyebilirsiniz. Çocuğunuz doğru olarak yerleştirdiğinde alkışlayın ve onu övün. Doğru yanıt veremezse elinden tutarak doğru ifadeyi ona gösterin ve birlikte yerleştirerek oyuna devam edin.



**Görsel 3 Betimleme:** panoya asılı, mutlu, üzgün, kızgın ve şaşkın yüz ifadeleri

4. Günlük yaşamda uygun zamanlarda "Lütfen!" ve "Teşekkür ederim." demesi için ona model olun ve onu yönlendirin.
5. Çocuğunuzun oyunlarına katılım göstermeye çalışın. Ancak bu sırada yönlendirici olmaya özen gösterin. Oyun içinde çocuğunuzun isteklerine uygun olarak hareket edin ve gerektiğinde (Örneğin evcilik oyunu sırasında oyuncak bardaklara su koymak) ona model olun. Çocuğunuzun sizi taklit edip etmediğini izleyin.



## SORU

*Duygular hakkında konuşuyor musunuz?*

Çocuğunuzun üzgün, öfkeli ya da mutlu hissettiği zamanlarda bu duygusunu isimlendirilmesi için onu destekleyin. Bu amaçla çocuğunuza ne hissettiğini sorarken seçenek sunabilirsiniz. Örneğin “Mutlu mu üzgün mü hissediyorsun?” diyebilirsiniz. Ayrıca kitap okurken resimlerde yer alan karakterlerin yüz ifadelerine bakarak ne hissettiklerini tahmin etmesini isteyebilirsiniz.

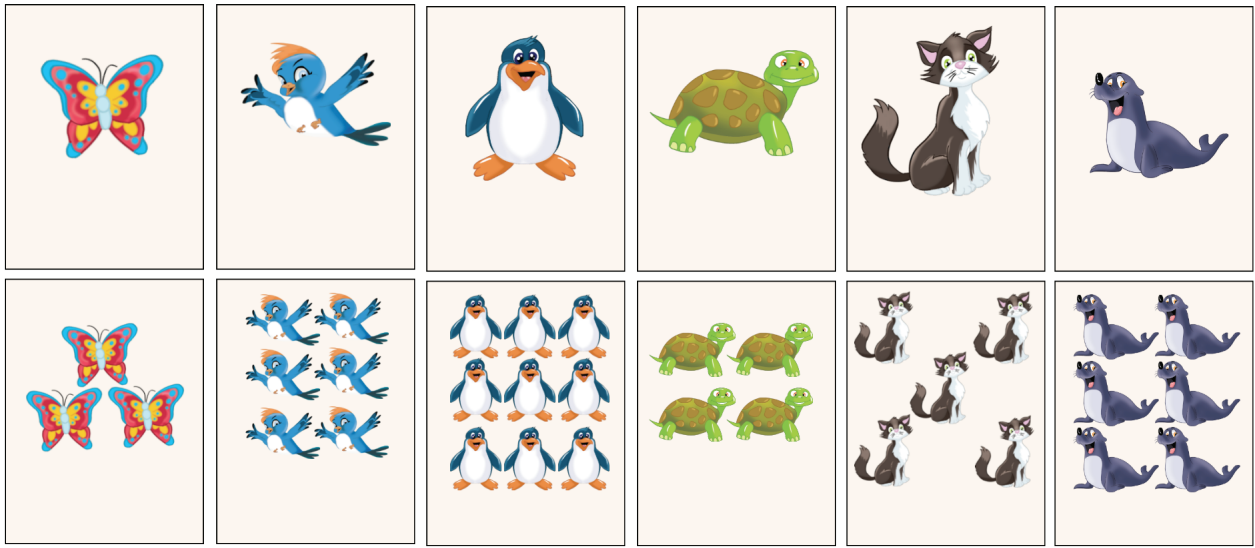
## Dil Gelişiminin Desteklenmesi

2-3 yaş döneminde sözcük dağarcığı hızla büyümeye devam eder ve çocuklar birçok farklı sözcük üretmeye başlarlar. Konuşmaları tam anlaşılır olmasa da birçok sesi başarılı bir şekilde çıkarabilirler. Ayrıca iki ve üç sözcükten oluşan cümlelerin kurulması bu dönemin en göze çarpan özellikleri arasındadır (4, 5, 6). Erkek ve kız çocuklar arasında dili anlama ve ifade etme açısından belirgin bir fark yoktur (3, 4). Dil gelişiminin diğer gelişim alanları ile yakın ilişkili olması nedeniyle desteklenmesi son derece önemlidir. Çocuğunuzun dil becerilerini desteklerken aşağıda yer alan önerilerden yararlanabilirsiniz:

1. Çocuğunuzla birlikte resimli kitaplara bakın ve bu sırada her sayfada bulunan yazılara ve resimlere onun dikkatini çekin. Okurken bir yandan da parmağınızla soldan sağa doğru takip edin. Böylece çocuğunuzun yazıları ve yazının yönünü fark etmesini sağlamış olursunuz.
2. Çocuklar aynı kitabın tekrar tekrar okunmasından hoşlanırlar. Çocuğunuzla birlikte bir hafta içinde aynı kitabı birden fazla okumaya çalışın. Her okumanızda vurguladığınız sözcükleri değiştirin ve kitabı okurken çocuğunuzun size soru sormasına izin verin. Siz de ona okuduğunuz kitap ile ilgili basit sorular sorun. Örneğin kitaptaki karakter uyuyorsa “... nerede uyuyor?” şeklinde sorular sorabilirsiniz.
3. Dışarı çıktığınızda çevrenizde yer alan tabela ve reklam panolarındaki yazıları, sıklıkla gittiğiniz marketin adı gibi yazı içeren panoları çocuğunuza gösterin ve okuyun. Onun da sizi taklit etmesini sağlayın. Çocuğunuz çevresinde sık karşılaştığı yazıları kendiliğinden tanırsa onu överek pekiştirin.
4. Oyun ve diğer etkinlikler sırasında çocuğunuzun konuşmasına, isteklerini kendiliğinden anlatmasına fırsat verin. Ona sabırlı davranın ve çok soru sormaktan kaçının.
5. Oyuncakları ile oynarken ya da giyinme sırasında ona ait olan eşyaları gösterip, “Bu kimin?” sorusunu yöneltin. “Benim.” yanıtını aldığınızda “Aferin, bu senin!” diyerek onu pekiştirin.



6. Çocuğunuzla karşılıklı oturun ve sevdiği ya da yakından tanıdığı nesnelere kullanarak iki grup oluşturun. Grupları birinde bir nesne, diğesinde ise birden fazla nesne yer alacak şekilde düzenleyin. Örneğin evinizdeki kaşıkları bu amaçla kullanabilirsiniz. Masanın bir tarafına bir adet, diğ tarafına ise birden fazla kaşık koyun. Çocuğunuzdan önce "çok" olanı göstermesini isteyin. Gösteremezse siz onun yerine gösterin. Ardından bir adet olan kaşığı göstererek "Bu kaşık." deyin. Daha sonra birden fazla kaşığın yer aldığı grubu göstererek "Bunlar kaşık." deyin ve ondan da tekrar etmesini isteyin. Benzer uygulamayı resimli kartlardan yararlanarak (bk. Resim 4) ya da kendi oluşturduğunuz resimleri kullanarak da yapabilirsiniz.



**Görsel 4 Betimleme:** Tekil olarak sırasıyla kelebek, kuş, penguen, kaplumbağa, kedi ve fok balığı görselleri. Alt sırada resimlerin çoğul görselleri

## SORU

Günlük etkinlikleri öğrenme fırsatlarına dönüştürebilir misiniz?

Günlük etkinlikleriniz sırasında çocuğunuzun çeşitli eşyaları gruplamasını sağlayın. Örneğin çamaşırları toplarken sepetteki diğ çamaşırların arasından çorapları bulmasını ve bunları eşleştirmesini isteyebilirsiniz. Benzer uygulamayı kendi eşyaları ve oyuncakları ile de yapın. Örneğin "Hadi küpleri bu tarafa, arabaları bu tarafa koyalım." diyerek çocuğunuzun yönlendirebilirsiniz.

## Neler Öğrendik?

Çocuklar 2-3 yaşta, günlük yaşamda problem çözme, çok sayıda ve farklı sözcük kullanma, akranları ile belirli bir süre oyun oynama gibi pek çok beceriyi edinir. Aynı zamanda akranları ile olan etkileşimlerinin artması yeni becerilerin edinilmesine yardımcı olur. Bu süreçte gelişimsel gereksinimlerinin fark edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla bu bölümde, 2-3 yaşta (24-36 ay) fiziksel-motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimini destekleyici etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

## Yararlanılan Kaynaklar

1. Chiocca, E. M. (2010). *Advanced pediatric assessment*. Lippincott Williams & Wilkins.
2. McDevitt, T. M., Ormrod, J. E., Cupit, G., Chandler, M., & Aloa, V. (2012). *Child development and education*. Pearson Higher Education AU.
3. Marcdante, K. J., & Kliegman, R. M. (2019). *Nelson Essentials of Pediatrics*, (8. Ed.) Elsevier.
4. Petty, K. (2016). *Developmental milestones of young children*. Redleaf Press.
5. Zion, M. M. (2007). *Helping children with nonverbal learning disabilities to flourish: A guide for parents and professionals*. Jessica Kingsley Publishers.
6. Grenville, & Lanark. (2014). *Red Flags — for children birth to six years Early Identification in Leeds, A quick reference guide for early years professionals*. York Region Community and Health Services Department.

# BÖLÜM 6

Prof. Dr. GÖZDE AKOĞLU



**0-3 YAŞTA DUYARLI  
BAKIM, GELİŞİMİ İZLEME  
VE DESTEKLEME**

### Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; 0-3 yaş grubu çocukların gelişimini desteklerden ebeveynlere duyarlı bakımın nasıl sağlanacağı, gelişimi etkili bir şekilde izleme ve desteklemenin nasıl gerçekleştirileceği konusunda bilgi sunmaktır.

### Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Duyarlı bakım sunmak için dikkat edilmesi gereken noktaları ifade eder.
- Çocuğun gelişimini izlemenin önemini tanımlar.
- Çocuğun gelişimini izlerken gözlem yapar.
- Çocuğun gelişiminde gözlemediği değişimleri kaydeder.
- Çocuğun gelişiminin bir uzman tarafından değerlendirilmesi için uzmanlar ile iş birliği yapar.
- Çocuğun gelişimini desteklerken uyulması gereken temel ilkelere uyar.

### İçerik

1. Duyarlı Bakım
2. Gelişimi İzleme
3. Gelişimi Destekleme

### Açıklamalar

0-3 yaş gelişimin oldukça hızlı gerçekleştiği ve daha sonraki gelişim dönemleri üzerinde önemli etkileri olan bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa sağlanan uyarıların miktarı önemli olmakla birlikte, uyarıların ve ebeveynlerden alınan bakımın niteliği de büyük önem taşımaktadır. Çocuğun gereksinimlerinin ve ilgilerinin fark edildiği, bunlara uygun bazı düzenlemelerin yapıldığı durumlarda çocukların gelişimlerinde hız kazandıkları bilinmektedir. Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveynin çocuğunun gelişimini yakından izlediği ve desteklediği durumlarda birçok gelişimsel gecikme ortadan kaldırılabilen ya da bunların etkileri azaltılabilmektedir. Bu noktadan hareketle bu bölümde anne babaların 0-3 yaş grubundaki çocuklarına nasıl duyarlı bakım verebileceklerine, gelişimi izlerken ve desteklerken dikkat etmeleri gereken noktalara yer verilmiştir.

## Giriş

Çocuklar; sağlıklı öğrenmelerine fırsat tanıyan, duygusal açıdan destekleyici ve kendilerini güvende hissettikleri bir ortamda gelişimsel olarak önemli ilerlemeler gösterirler. Uygun bir gelişimsel destekle birçok çocuk gelişimsel gecikmelerin ya da yetersizliklerin olumsuz etkilerinin üstesinden gelebilmektedir. Bu nedenle çocukların gelişimsel gereksinimlerinin olabildiğince erken ve doğru olarak belirlenmesi son derece önemlidir. Çocukların gelişimsel gereksinimlerinin belirlenmesinde en güvenilir kaynak ise kuşkusuz ebeveynlerdir. Çocuklarının gelişimini izleyerek gelişimsel değerlendirme ve destekleme konusunda uzmanlar ile iş birliği yapan ebeveynler gelişimsel ilerlemelere ivme kazandırmaktadır. Bu bölümde, 0-3 yaş grubundaki çocuklara duyarlı bakım vermenin temel özelliklerine, ebeveyn tarafından gelişimi izleme ve desteklemede dikkat edilmesi gereken noktalara yer verilmiştir.

## DUYARLI BAKIM

Çocuğunuzun gelişimini desteklerken ona duyarlı bakım (1, 2, 3, 4, 5, 6) sunmanız çok önemlidir. Bu nedenle gün içinde oyun ve tüm bakım etkinlikleri sırasında aşağıdaki hususlara dikkat etmeniz yararlıdır:



1. Gün içinde yaptığınız etkinliklerde, günlük rutinlerinizde “güvenliğin sağlanması” en önemli noktaların başında gelmektedir. Bu nedenle öncelikle ev kazalarına neden olmayacak ve çocuğun bütünüyle güvende olduğu bir fiziksel ortam ve materyal düzenlemesi yaptığınızdan emin olun. Çocuğun ağızına atabileceği, yutabileceği ya da burnuna kaçabilecek kadar küçük nesnelere ulaşabileceği mesafede kesinlikle BULUNDURMAYINIZ!
2. Çocuğunuzla sıcak bir ses tonu ile konuşun. Fiziksel olarak da ona yakın olmaya çalışın.
3. Çocuğunuzun başarılarını övün.
4. Çocuğunuz bir beceriyi kazanırken başlangıçta ona yardımcı olun. Çoğu zaman öğretmek istediğiniz beceriyi önce sizin sergilemeniz ve ona göstermeniz gerekecektir. “Model olma” olarak adlandırılan bu süreçte çocuğunuzun sizi izlediğinden emin olun.
5. Dikkatinizi çocuğunuzla birlikte yaptığınız etkinliğe yöneltin. Örneğin yemek saatinde telefon, televizyon gibi dijital cihazlarla ilgilenmeyin. Çocuğunuzun da bu cihazlara erişimini engelleyin.
6. Çocuğunuzun duygularını fark etmeye çalışın.
7. Gün içinde çocuğunuzla birlikte yapacaklarınızı planlarken onun gereksinimlerini ve ilgilendiği şeyleri göz önünde bulundurun. Sizin seçimlerinizden çok, onun seçimlerine yer verin.
8. Çocuğunuz çeşitli sesler çıkarıp dikkatinizi çekmeye çalışıyorsa ona bakın ve onunla konuşun.





**Görsel 1 Betimleme:** Gözlerini yumarak şefkatle bebeğine sarılan anne

9. Günlük rutininizde çocuğunuzla birlikte kitaplarla vakit geçirmeye mutlaka yer verin. Çocuğunuzun kitabı okuma ve inceleme sürecine dâhil edin.
10. Bazen verdiğiniz kararları anlık olarak değiştirebilirsiniz. Örneğin parka gideceğinizi söylediğiniz hâlde yağmur nedeniyle gidemeyebilirsiniz. Bu gibi durumlarda çocuğunuza mutlaka açıklama yapın.

## GELİŞİMİ İZLEME

Çocuklar özellikle yaşamın ilk üç yılında oldukça hızlı bir gelişim gösterirler. Başta anne baba olmak üzere, çocuğun yakın çevresinde bulunan ve onunla iletişim içinde olan herkes bu sürece katkı sağlamaktadır. Birçok temel becerinin edinildiği 0-3 yaş döneminde iyi bir gözlemci olunması, yaşanması olası gelişimsel gecikmelerin önüne geçilmesinde ya da etkilerinin azaltılmasında en etkili yollardan biridir.

Ayrıca çocuğu yakından izleyen ebeveynler olarak gözlemlerden elde edilen bilgilerin uygun kişi ve kurumlarla paylaşılması da gelişimin desteklenmesini ve uygun hizmetlerden yararlanılmasını sağlayacaktır. Gelişimsel farklılık ve gecikmelerin belirlenmesinde ve uygun hizmetlerin sağlanmasında kullanabileceğiniz dört temel stratejiye aşağıda yer verilmiştir (6, 7, 8):



**Görsel 2 Betimleme:** Halı üzerinde dağınık hâlde bulunan ahşap, çeşitli renklerde geometrik şekillerden küpleri üst üste koyarak kule yapan kız çocuğu ve yanında onu izleyen anne

**Gözle:** Çocuğun içinde bulunduğu ay ya da yaş aralığını temel alarak hangi becerileri sergilediğini dikkatlice gözlemleyin. Çocuğuz yaşına göre bu kitapçıkta yer alan hangi gelişimsel becerileri sergiliyor? İçinde bulunduğu ay ya da yaş aralığına göre hangi becerileri henüz sergilemiyor?

**İzle:** Çocuğun becerilerinin düzenli ve sürekli izleyicisi olmanız önemlidir. Çocuğun önceki ay ya da yaşa göre ne tür farklılıklar gösteriyor? Becerilerin kazanımında herhangi bir değişiklik gözleyorsünüz? Daha hızlı ya da daha yavaş, daha kolay ya da güç edindiği beceriler var mı? Daha önce yapabildiği, ancak şu anda var olmayan beceriler var mı? Yapmakta güçlük çektiği becerileri geliştirmek için çeşitli etkinlikler/düzenlemeler yaptınız mı? Yaptığınız etkinlikler ve düzenlemeler sonucunda herhangi bir gelişme gözleyebildiniz mi?

**Kaydet:** Gözlemlerinizi elde ettiğiniz bilgileri ve yaptığınız uygulamaların sonuçlarını kayıt altına almanız yeterli miktarda ve doğru bilgi sağlayabilmeniz açısından önemlidir. Bu ne-



denle çocuğun gelişimine ilişkin gözlemlerinizi ve (varsa) endişelerinizi not edin. Ardından, çocuğun gelişiminin taranması ve ayrıntılı değerlendirilmesi konusunda yardımcı olabilecek bir uzman ile iletişime geçin.

**İletişime Geç:** Çocuğun gelişiminin bir uzman tarafından değerlendirilmesi için olabildiğince erken davranın. Çocuğun gelişimine ilişkin en önemli bilgi kaynaklarından biri sizsiniz. Bu nedenle uzman kişi ve kurumlarla iletişime geçme konusunda erken davranmanız büyük önem taşımaktadır. En uygun zamanı belirlemenin en doğru yolu, düzenli olarak gelişimsel değerlendirme yapılmasının sağlanmasıdır. Bu amaçla çocuğunuzun gelişiminin bir uzman tarafından 0-6 ay arası hemen hemen her ay, 6-12 ay arası üç ayda bir, 12-24 ay arası ve 24-36 ay arası altı ayda bir izlenmesinde yarar vardır. Uzman kişiler ile yapacağınız görüşmeler ve yapılan gelişimsel değerlendirmeler sırasında kaygılarınız ve beklentileriniz konusunda olabildiğince açık olun. Yaptığınız gözlemlerin ve kaydettiğiniz bilgilerin gelişimsel farklılıkların ya da gecikmelerin olabildiğince erken belirlenmesine yardımcı olacağını, dolayısıyla gelişimsel destek ve müdahale hizmetlerine yol haritası oluşturacağını unutmayın.

## GELİŞİMİ DESTEKLEME

Çocuğunuzun gelişimini desteklerken oyunlara ve etkinliklere etkin katılım göstermeniz kalıcı bir öğrenmenin sağlanmasında çok etkilidir.

Oyunlara ve etkinliklere katılım gösterirken dikkat etmeniz gereken bazı temel noktalar bulunmaktadır (9, 10, 11):



**Görsel 4 Betimleme:** Tüylü halı üzerinde renkli tak-çıkarcı oyuncaklarla oynayan baba ve kızı

### Duyularınızı Kullanın

Nesnelere siz de bakın, dokunun, onları koklayın ve dinleyin.

### Hareket Edin

Çocuğun nesnelere hareket ettirmesine, itmesine ve çekmesine yardımcı olurken yalnızca yönerge vermeyin, siz de hareket edin. Çocuğa eşlik edin.

### Açık Havayı Kullanın

Çocukla dışarı çıkın. Gördüğünüz ya da sesini duyduğunuz şeyler hakkında konuşun, gördüklerinizi işaret ederek onun da bakmasını sağlayın. Unutmayın, çevrede gördüğünüz her şey aynı zamanda yeni öğrenme fırsatları sunar.

### Ulaşılabilir Malzemeler Kullanın

Çocuğun gelişimini destekleyici uyarıları evinizde bulunan pek çok malzeme ile yapabilirsiniz. Örneğin kalın ve korunaklı bir kutunun içine koyacağınız sesli nesnelere bir ses kutusu yapabilirsiniz.

### Güvenli Malzemeler Kullanın

Çocuğun gelişimini desteklerken kullandığınız malzemelerin güvenli olduğundan, herhangi bir tehlike oluşturmadığından emin olun. Küçük boncuklar, kırılabilen ya da kolayca yırtılabilen nesnelere, makas ve bıçak gibi kesici materyaller, yanıcı malzemeler ve yutulma olasılığı olan nesnelere kesinlikle kullanılmamalıdır.

### Hayal Gücünüzü Kullanın

Burada yer verilen önerilere ek olarak çocuğunuzun gelişimini desteklemek için hayal gücünüzü kullanarak yeni materyaller, etkinlikler planlayabilirsiniz. Çocuğun içinde bulunduğu gelişim düzeyine uygun yeni etkinlikler planlayın.

### Çocuğunuzun Liderliğini İzleyin

Çocuğun gelişimini desteklemek için "Nereden başlayacağım? Nasıl yapacağım?" sorularının yanıtını çocuğu dikkatlice izleyerek bulabilirsiniz. Çocuğun ilgilendiği nesne ile ilgilenmek, onun oynadığı gibi oynamak, onun çıkardığı seslere benzer çıkarmak iyi bir başlangıç sağlar.

## Neler Öğrendik?

0-3 yaşta gelişimin desteklenmesinde ebeveyn ve çocuk arasında nitelikli bir etkileşimin kurulması önemlidir. Duyarlı bir bakımın sağlanması ile yaşamın ilk yıllarından itibaren ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşim artmaktadır. Bu süreçte ebeveynin çocuğunun gelişimindeki değişimlere karşı duyarlı olması, bir başka deyişle gelişimi izlemesi ve desteklemesi oldukça önemlidir. Bu bölümde ebeveynlerin ve bakım verenlerin nasıl duyarlı bakım sağlayacaklarına, gelişimi nasıl izleyeceklerine ve gelişimi desteklerken dikkat etmeleri gereken noktalara yer verilmiştir.

## Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Anghelescu, C., Boca, C., Herseni, I., Popescu, C., Stativa, E., Ulrich, C., Novak, C. (2013). Early Learning and Development Standards Early Learning and Development Standards for children from birth to 7 years old. Ed: Mihaela Ionescu. UNICEF & VANE-MONDE.
- (2) Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., ... & Grantham-McGregor, S. (2017). Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee: Early childhood development coming of age: science through the life course. *The Lancet*, 389(10064), 77-90.
- (3) Ertem, I. O. (2012). Developmental difficulties in early childhood: prevention, early identification, assessment and intervention in low-and middle-income countries: A review. World Health Organization & UNICEF.
- (4) Garvis, S., Pendergast, D., Twigg, D., Flückiger, B., Dachs, T., & Kanasa, H. (2012). Evaluation of the implementation of the Victorian Early Years Learning and Development Framework: For all children from birth to eight years: Final Report. Griffith University.
- (5) Walker, S. P., Wachs, T. D., Grantham-McGregor, S., Black, M. M., Nelson, C. A., Huffman, S. L., ... & Richter, L. (2011). Inequality in early childhood: Risk and protective factors for early child development. *The Lancet*, 378(9799), 1325-1338.
- (6) \_\_\_\_ (2018). Early Childhood Care and Development Standards (0-3 years) in Ghana. UNICEF Ghana. Department of Children of the Ministry of Gender, Children and Social Protection. <https://nurturing-care.org/ecd-and-development-standards/>
- (7) Boller, K., Buek, K., Burwick, A., Chatterji, M., Paulsell, D., Amin, S., ... & Jacobson, J. (2011). Evaluation of UNICEF's Early Childhood Development Programme with Focus on Government of Netherlands Funding (2008-2010): Cambodia Country Case Study. Mathematica Policy Research.

- (8) Betz, T. (2014). Risks in early childhood. Reconstructing notions of risk in political reports on children and childhood in Germany. *Child Indicators Research*, 7(4), 769-786.
- (9) Engle, P. L., Fernald, L. C., Alderman, H., Behrman, J., O’Gara, C., Yousafzai, A., ... & Global Child Development Steering Group (2011). Strategies for reducing inequalities and improving developmental outcomes for young children in low-income and middle-income countries. *The Lancet*, 378(9799), 1339-1353.
- (10) The Children’s Learning Institute (CLI). Developmental milestones checklists for infants, toddlers, and three-year-olds. <https://cliengage.org/public/tools/assessment/infant-toddler-checklists/>
- (11) Hagan, J. F., Shaw, J. S., & Duncan, P. M. (2007). Bright futures: Guidelines for health supervision of infants, children, and adolescents. American Academy of Pediatrics.





**ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ  
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**